

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

רביעאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת קדושים

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תשפ"ב לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת זו מוקדש להצלחה ברוחניות ובגשמיות למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו שליט"א.

ואם יימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.

ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים הי"ו כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א

בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע, מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר "שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת

הגליונות בדוא"ל:

8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב, בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה, ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים

לפלאפון מספר 164-542-0548

פרשת קדושים

מפתח העניינים

האם נותרה לנו עוד מצה מפסח?! / ימי ספירת העומר הם ימי הכנה לחג השבועות / פרשה זו רוב גופי תורה תלוין בה / קדושים תהיו - הפרישות מן המותרות / שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום / על האדם מוטל להתקדש כמלאכי השרת / ההכנה הראויה לחג השבועות בריבוי עסק התורה

מפתח חידושי תורה

- א. בענין לא תעמוד על דם רעך..... יח
- ב. בענין לא תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך..... יט
- ג. בענין בעל לשון הרע אם יקום לתחיית המתים..... כא
- ד. בענין לאו דרכילות אם הותר מפני הפסד הזולת..... כד
- ה. בענין חומר איסור מקבל לשון הרע מהאומר..... כה
- ו. בענין חומר איסור לאו דלא תלך רכיל בעמך..... כט

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין אשת איש שזינתה ונתברר שהיתה אז פנויה..... לג
- ב. בענין אם ישן מוליד..... לד
- ג. בענין כוונת ביאה ביבוס..... לז

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמעון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה

תנצב"ה

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואת
מרדכי בן מורווריד אסנת
מיכל בת אסתר
אל נא רפא נא להם

האם נותרה לנו עוד מצה מפסח!?

בעזרת ה' יתברך נראה לעיין ולהתבונן בעניני הפרשה, פרשת קדושים.

וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל כל עדת ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם.

קודם שנדבר בעניני הפרשה, ברצוני להזכיר מעשה ששמעתי מחכם אחד, ויש בו הרבה לימוד מוסר עבורנו. מעשה שהיה כך היה, ברב מובהק ותלמיד חכם גדול, שפנה בימים האחרונים של חג הפסח אל כמה מהאברכים החשובים שהיו במקומו, ושאל אותם את אותה השאלה. 'תגיד, במחילה, נשארה לך מצה!?' אחר כך פנה גם אל השני, 'סליחה, נשאר לך מצה!?' ואחר כך נגש גם אל השלישי 'נשארה לך אולי מצה!?' הבינו כולם שכנראה נגמרו המצות בביתו של הרב, ולכן הוא פונה לציבור ושואל אם נשארה להם מצה מיותרת.

אבל היה שם אחד חכם וחרیف שהסביר להם, וכי אתם חושבים שהרב שלנו נותר בלי מצות בפסח!?! וכי יחסר משהו בבית המלך!?! לא זה מה שהוא שאל אתכם. הוא מתכוון לשאול אתכם שאלה אחרת. בחג הפסח התקדשנו בהרבה מצוות, באכילת המצה, בקדושת המועד ועוד. שאל אתכם הרב, 'נשארה לכם מצה!?! נשאר לכם משהו ממעלת וקדושת החג הגדול חג הפסח, או שזהו זה, הלך פסח ונשכח הכל.

לא עבר עדיין שבוע מחג הפסח. ואם תלך למישהו ותשאל אותו, 'אתה זוכר שהיה פסח!?! הוא יאמר לך, כן, היה לפני ערן ועדנים... אנחנו צריכים לשאול את עצמנו מה נשאר לנו ועם מה נותרנו מהמועד הקדוש חג הפסח, חג הגאולה, חג האמונה וחג החירות. אל לנו לשכוח את הימים הנפלאים האלו של חג הפסח.

הלילה יחול יומא דהלולא של הגאון רבי חיים מצאנז' זצ"ל, בעל ה'דברי חיים', שהיה בדורו גאון קדוש וטהור. בנו ה'דברי יחזקאל' אמר עליו בהספדו, לומר על אבא שלי שהוא היה הגאון הכי גדול בדור איני יכול להגיד, שהרי יש עוד הרבה גאונים ואי אפשר לשקול ולשער את זה. לומר עליו שהיה בעל התפילה הכי גדול בדור גם איני יכול להגיד, שהרי יש עוד הרבה בעלי תפילה. גם לומר עליו שהיה בעל צדקות הכי גדול בדור, עם שאבא היה באמת חד בדרא בזה, אבל אולי יש עוד כאלו. אבל זאת כן אוכל לומר, שאבא היה מיוחד בזה שהיה בו את שלשת העמודים האלו, גם תורה גם תפילה וגם חסד, ומישהו שישלב את שלשת העמודים האלו כמו אבא, זה אין עוד בנמצא.

שמעתי עליו מעשה, שפעם ראו אותו אחרי שגמר את ליל הסדר. מה עושה אדם אחרי שהוא גומר את הסדר!?! הולך לישון ואומר, "מה אני יכול לעשות, השינה חטפה אותי"... אותו ראו כשהוא טופח על עצמו ואומר, 'אה, כמה מצוות קיימתי היום! קיימתי

פרשת קדושים | מגיד דבריו ליעקב

מצות אכילת מצה, וכמו שאומר בעל ההגדה ש'הלילה הזה כולו מצה' וכתב המהר"ל מפראג (גבורות ה' פרק מ"ח) שכל כמה שאדם אוכל מצה בליל הסדר הוא מקיים בזה עוד מצוה, כמו שמצאנו (פסחים קז:) אצל רבא ששתה יין בערב פסח כי היכי דליכול מצה טפי לאורתא, וקיימתי גם מצות שתיית ארבעה כוסות, ומצות הסיבה, ומצות סיפור יציאת מצרים, אה! כמה מצוות קיימתי. אלו היו מחשבותיו של ה'דברי חיים'. ואף אנו, אסור לנו שנשכח את כל המצוות שקיימנו, ואסור לנו שנאבד את ההתרוממות והקדושה שהיה לנו בחג הפסח.

ימי ספירת העומר הם ימי הכנה לחג השבועות

'קדושים' תהיו, מצווה אותנו התורה. היאך נעשה אדם קדוש?! רק כאשר הוא עושה את רצונו של ה' יתברך. אנחנו זכינו לרדת לזה העולם מעולם הנשמות לעולם המעשה ויש לנו את היכולת לקיים מצוות, ואך ורק על ידי קיום התורה והמצוות אנו מתקדשים, כמו שאנחנו אומרים בברכה על כל מצוה 'אשר קדשנו במצוותיו'. ואיננו עושים את המצוות בתורת עול, אלא אדרבה, אנחנו שמחים במצוות, כמו שאמר התנא (אבות ו, טו) 'רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות', כל ריבוי המצוות הוא לתועלתנו ולטובתנו*.

ולכן על כל אחד לשאול את עצמו, 'מה נשאר לי מפסח', ו'מה נשאר לי מאכילת המצה'. ימי הפסח צריכים להשאיר חקוקים בנו, באופן שהימים האלו ימי ספירת העומר שהם ימים גדולים, ימי ההכנה למתן תורה, יהיו המשך העליה וההתרוממות מחג הפסח.

אמרו הראשונים (הרמב"ן בפירושו ויקרא כג, לו) שהימים האלו של ספירת העומר הם ימים קדושים, כמו ימי חול המועד. ולא לטעות, אין הכוונה שהימים האלו כמו ימי חול המועד לענין שפטורים מלהניח בהם תפילין... רק לענין קדושת הימים וסגולתם יש בימים האלו סגולה וקדושה כמו ימי חול המועד, ומעלתם עצומה.

בהגדה של פסח אנו אומרים, 'אלו קרבנו לפני ה' סיני ולא נתן לנו את התורה, דיינו'. שאלו כל המפרשים, מה 'דיינו'?! וכי מה ענין יש להתקרב לה' סיני בלי לקבל את התורה!?

מביא הרב חיד"א בספרו לב דוד (פרק ל"א) בשם הקדמונים, מה עשו כלל ישראל באלו ארבעים ותשעת הימים מאז שביעי של פסח ועד מתן תורה?! וכי רק הלכו להם

א. מה הכוונה 'רצה הקב"ה לזכות את ישראל?!' יש בזה שני ביאורים. ביאור אחד שהוא לשון זכיה, שעל ידי התורה והמצוות אנו זוכים לעולם הבא ולעולם הנצח, וביאור נוסף יש שהוא לשון זיכון, כי באמצעות התורה והמצוות אדם מצחצח וממרק את נשמתו.

וטיילו?! כולם התכוננו והכינו עצמם היטב למעמד הנורא הזה של מתן תורה בימים האלו, ואכן אנחנו רואים איך שלמרות שהיו כלל ישראל נמצאים בשפל המדרגה ביציאתם ממצרים, בתוך זמן קצר של ארבעים ותשעה ימים הגיעו למעמד כזה שכולם היו נביאים, 'פנים בפנים דבר ה' עמכם', וכמו שאמרו רבותינו (מכות כג): 'ש'אנכי' ו'לא יהיה לך' מפי הגבורה שמענום. איך הגיעו בתוך זמן כה קצר מדיוטא התחתונה לרום המדרגה?! אין זאת אלא כי הימים האלו הם ימי הכנה בהם שבו ישראל בתשובה, טיהרו וקדשו את עצמם, חיזקו את עצמם במדת האחדות כמו שדרשו רבותינו (מכילתא יתרו) 'ויחן שם ישראל נגד ההר' כאיש אחד בלב אחד, ובזה נעשו מוכנים למתן תורה.

וזהו שאומר בעל ההגדה, אפילו אם חלילה לא היינו מקבלים את התורה, מכל מקום עצם זה ש'קרבנו לפני ה' סיני' והכנו את עצמנו ורוממנו את מעלתנו באלו הארבעים ותשעה הימים שקודם מתן תורה, זה לבדו 'דיינו', שהרי הגענו על ידי זה למדרגות נשגבות של נבואה ורוח הקדש, וכל שכן שקבלנו גם את התורה עצמה, אין לנו פה להודות על הזכות שנפלה בחלקנו.

וכמו שהזכרנו בראשית הדברים, היות והימים האלו הם ימים נשגבים ומרוממים, אסור לאדם לשכוח מחג הפסח, אלא אדרבה, להמשיך את ההתעלות של חג הפסח לימים האלו. לא יתכן שאדם יאמר, 'זהו, אכלתי מצות ושתיתי יין, ועכשיו חוזרים לשגרה', חלילה וחס. לא על חנם מיד אחר חג הפסח באה פרשת קדושים, לאמר: השארו בקדושה. ומי שמנצל את הימים המסוגלים האלו יכול להתרומם לאין שיעור.

פרשה זו רוב גופי תורה תלוין בה

הפסוק פותח, וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו.

בכל התורה כולה אנו מוצאים לשונות כאלו, וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, אבל היכן מצאנו לשון כזה: 'דבר אל כל עדת בני ישראל?!' זהו לשון חריג מכל שאר המקומות. מדוע?! וכי בחנם שינתה כאן התורה את הלשון משאר מקומות?!

הרגישו בזה רבותינו, ומביא רש"י את דברי רבותינו במדרש, מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל. כלומר, התקבצו כל עדת בני ישראל כולם, ובאו לשמוע את דברי ה' בפרשה. מה השתנה כאן, ועל מה ולמה כאן באו כולם?! מפני שרוב גופי תורה תלוין בה.

ולכאורה, צריך להבין את הדברים, שהרי יש פרשיות שיש בהם יותר מצוות מאשר הפרשה שלנו, שבפרשה שלנו יש נ"א מצוות, י"ג מהן מצוות עשה ול"ח לאוין, ויש פרשיות שיש בהם יותר מצוות. אך ביארו המפרשים, כי אם תצא ותבדוק תמצא שהפרשה

פרשת קדושים | מגיד דבריו ליעקב

ה

שלנו מתייחדת בכך שיש בה הרבה מצוות ששייכות לחלק של 'בין אדם לחבירו', יותר משאר פרשיות שבתורה. ואם איני טועה, מתוך חמישים ואחד מצוות שיש בפרשה, שלושים ושלוש מהן עוסקות בענייני בין אדם לחבירו, כמו 'ואהבת לרעך כמוך', 'לא תשנא את אחיך בלבבך', 'לא תלך רכיל בעמך' שזהו איסור דיבור לשון הרע, ועוד. וכל העניינים של בין אדם לחבירו, כלולים ונמצאים במצוות שיש בפרשה, לפי שהם המצוות היסודיות והכוללות ביותר.

לכן אמרה כאן התורה, 'דבר אל כל עדת בני ישראל', לך ותקהיל את כולם ללא יוצא מן הכלל, שכולם יבואו וישמעו ויקבלו את המצוות הללו, שהם כוללות את כל ענייני הבין אדם לחבירו.

קדושים תהיו - הפרישות מן המותרות

והדבר הראשון בו פותחת הפרשה, 'ואמרת אליהם קדושים תהיו'. מה הכוונה 'קדושים תהיו'? מפרש רש"י: 'היו פרושין מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה'. כלומר, בהרבה מקומות בתורה כשעוסקים בעניינים של פרישות, צניעות וכדומה, לצד זאת מופיע מיד הענין של הקדושה. למשל, כשהתורה מזהירה את הכהנים איזה נשים יכולים הם לישא ואלו אסורות להם, מיד לאחר מכן כתוב (ויקרא כא, ז) 'כי קדוש הוא לאלהיו'. מדוע? מפני שבכל מקום שמדובר בענייני פרישות מעריות, מוזכר לאחר מכן הענין של הקדושה.

ולכן מפרש רש"י, אף כאן שנאמר 'קדושים תהיו', ההדגשה היא על הנושא של פרישות מעריות ומעבירה. אמנם רבינו הרמב"ן מרחיב את הדברים יותר בדברים נוראים, ונראה מדבריו.

וכך לשון הרמב"ן, דבר אל כל עדת בני ישראל, אף הרמב"ן מרגיש מה השתנה ציווי זה שהצטווה משה מהבורא בשאר המקומות, ומדוע כאן נכתב הציווי בהדגשה לדבר אל כל עדת בני ישראל, פרשה זו נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלוין בה, כמו שראינו ברש"י, וזה הטעם שאמר אל כל עדת בני ישראל.

ומה שאמר הפסוק 'קדושים תהיו', מביא הרמב"ן את דברי רש"י שבכל מקום שיש גדר ערוה אתה מוצא קדושה. אבל, אומר הרמב"ן, אם נפתח את מדרש רבותינו בספרא, נראה שלא כתוב אלא 'קדושים תהיו - פרושים תהיו', וכך אמרו רבותינו שם והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני, כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים, כשם שאני פרוש כך אתם תהיו פרושין, הרי, אומר הרמב"ן, שרבותינו סתמו ולא פירטו שהכוונה דווקא לעריות.

אם כן, במה מתבטא הענין הזה של ה'קדושים תהיו', לדעת הרמב"ן?! - ולפי דעתי, מפרש הרמב"ן, אין הפרישות כדברי רש"י לפרוש דווקא מהעניינים של ערוה ועריות, אלא היא

הפרישות המוזכרת בכל מקום בתלמוד שבעליה נקראים פרושים. והענין, כי התורה הזהירה במאכלות האסורות כמו שראינו בפרשת שמיני, הזהירה בעריות, כמו שראינו בפרשה שעברה, והתירה את אכילת הבשר ושתיית היין. התורה לא אמרה שאסורה לאכול בשר, אלא הזהירה שצריך לאכול כשר. עליך לבדוק שהשוחט יהיה בקי בהלכות שחיטה ובמציאות הפרקטית והמעשית של השחיטה, ותוכל לאכול משחיטתו בלי הגבלה. כמו כן בשתיית היין. התורה לא אסרה לשותת יין, כי אם הזהירה שעל האדם לבדוק שהיין הוא יין כשר, לא יין נסך, לא יין שיש בו חששות של ערלה ושביעית, וכיוצא בזה. אבל אם היין כשר, הרי הוא מותר בשתייה.

אם כן, שהתורה התירה את אכילת הבשר ושתיית היין, אומר הרמב"ן, ימצא בעל תאווה מקום להיות שטוף בתאוות שלו. הוא יאמר לך, 'מה אתה רוצה ממני?! נכון שאני אוכל כל היום בשר ושותה יין מבוקר ועד ליל, אבל הלא הכל כשר! הנה הפלומבא והחותמת!' וימצא בעל התאווה מקום לתאוותיו, להיות מסובאי יין וזוללי בשר למו, ויהיה נבל ברשות התורה, לשון הרמב"ן. הוא הולך כל הזמן אחר תאוותיו, נבל אמיתי, אבל הוא "ברשות התורה", הוא מראה לך את חותמת הכשרות שעל הבשר ואומר לך, 'מה הבעיה?! נכון שאני כל היום מממש את התאוות שלי, אוכל בשר ושותה יין. אז מה?! - הכר נא למי החותמת... תראה שהכל בהשגחה וכשר'. אבל הוא נבל! אדם לא צריך ללכת אחר תאוותיו ולהיות עבד לנפשו הבהמית, ולפיכך בא הכתוב אחרי שפירט האיסורים שאסרנו מקודם כגון מאכלות אסורות ועריות, וציווה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות ונמנע בדברים האלו, כדי שלא נכנס להגדרה הזו של 'נבל ברשות התורה', ויקדש עצמו מן היין במיעוטו.

והראיה לכך היא הנזיר. הנזיר מקבל על עצמו להשמר מן היין ולא לשותת אותו, וכיצד קורא לו הפסוק?! 'קדוש' (במדבר ו, ח). למה הוא קורא לו קדוש?! כי עצם זה שהנזיר מנע מעצמו את תאוות השתייה של השכר והיין, אף על פי שזה יין כשר! יין מותר! מכל מקום כשהוא פורש מתאוותיו, כבר קנה לעצמו מעלת שם קדוש. הרי לך, אומר הרמב"ן, שהתואר הזה של 'קדוש' שייך למי שפורש מתאוותיו, וזה כוונת התורה בציוויה כאן 'קדושים תהיו', שלא נהיה חלילה בגדר הזה של נבל ברשות התורה, אלא נתקדש ונגדור עצמנו מללכת אחר תאוותינו.

בזמננו לדאבוננו הרב יש הרבה פרצות בדבר הזה, ואתה יכול למצוא הכל בכל מכל כל, כל תאוות העולם הזה, ואומרים לך 'אל תדאג, זה לא נבילה ולא טריפה, הכל כשר למהדרין מן המהדרין', וזה אולי נכון, אבל על זה התורה באה כאן ומצווה אותנו באופן כולל 'קדושים תהיו', שעלינו למעט בדברים האלו ולא לרדוף אחרי כל הדברים האלו שלא נצרכים לנו. וישמור פיו ולשונו, אומר הרמב"ן, מהתגאל בריבוי אכילה גסה ומן הדיבור הנמאס,

פרשת קדושים | מגיד דבריו ליעקב

פטפוטים בעלמא, כמו שהזכיר הכתוב (ישעיהו ט, טז) 'וכל פה דובר נבלה', כשאדם מדבר דיבורי סרק, דיבורים של מזה בכך, אלו הם דיבורי נבלה, דיבורים שנכנסים בגדר של 'נבל ברשות התורה', ויקדש עצמו בזה עד שיגיע לפרישות וכמו שאמרו על רבי חייה וכן אמרו על רב, תלמידו של רבינו הקדוש, שלא שח שיחה בטלה מימיו. יש שיטות שרב האריך ימים שלש מאות או ארבע מאות שנה, ולא מצאוהו ששח שיחה בטלה מימיו, כלשון הרמב"ם בהלכות דעות.

הרמב"ן מאריך בדברים האלו עוד, וזה המבוקש מאתנו בציווי הזה של 'קדושים תהיו', שלא נהיה שטופים באכילה ושתיה, בפטפוטי סרק ושאר הנאות עולם הזה. אומרים בשם אחד הגדולים שאמר משפט חריף: מה שאסור אסור, ומה שמוותר - מיותר. על האדם להיות פרוש מכל הבלי העולם הזה שאינם נצרכים לו, ובזה הוא מתקדש ומתרומם לדרגות גבוהות ונשאות.

שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום

יש מהגאונים שמנו את 'קדושים תהיו' כמצות עשה, היינו, שיש מצות עשה מן התורה להיות קדוש, וכמו שמפרשים רש"י והרמב"ן, אבל יש מהראשונים שלא מנו את זה במנין המצוות, כמו הרמב"ם, ויש שאומרים שהסיבה לכך היא מפני שהמצוה הזו היא מצוה כוללת, ועוד יש בזה דעות שונות.

אך שיהיה, בין אם זו נמנית במנין המצוות ובין אם לאו, ראיתי למי מהמפרשים שהוסיף דבר יקר וביאר, שמלבד האזהרה של התורה כאן 'קדושים תהיו' שעל האדם להיות קדוש, יש כאן גם הבטחה ועידוד מבואר עולם. הקב"ה אומר לכלל ישראל, שמעו נא בני אהובי, הסוף יהיה שאתם 'קדושים תהיו', ובסוף תגיעו למדרגה הזו של הקדושה, ללא ספק. רק מה!?! השתדל גם אתה בדבר הזה ותתן יד, ואז מן השמים יסייעוך ויעזרו לך עד שתגיע למעלת 'קדוש'.

בזה נוכל להבין את מאמר רבותינו. הגמרא במסכת בבא בתרא (קסד:) אומרת, אמר רב עמרם אמר רב, רב, שהיה מגדולי האמוראים, אומר: שלש עבירות אין אדם ניצול מהן בכל יום, הרהור עבירה, עיון תפילה ולשון הרע. בכל יום אדם נופל בעבירות האלו, בהרהור עבירה, ובעיון תפילה, וכמו שמפרש הרשב"ם, שלאחר שהתפלל דן בלבו בטח ישלם לו הקב"ה שכרו ויעשה הקב"ה כל צרכיו וישמע את תפילתו לפי שהתפלל ככוונה. אדם גומר את התפילה ומשתבח בלבו, 'מי ידמה לי ומי ישוה לי, היום התפללתי לעילא ולעילא כמעט כמו רבינו האר"י, ואין ספק שהתפילה שלי הגיעה עד כסא הכבוד, ופשיטא שהקב"ה ישמע

את תפילתי'. המחשבות האלו יכולות לבוא הרבה לידי האדם, וזהו 'עיון תפילה' שאומר רב שאין אדם ניצול ממנו בכל יום.

יש ביאור יקר נוסף שכתב רבי יצחק אור זרוע (עיין או"ז ב"ב סימן ר"ס), מרבותינו הראשונים כמלאכים, מהו 'עיון תפילה'. עיון תפילה, אומר האור זרוע, הוא כפשטו, שהוא מעיין בתפילה. כלומר, יש בקשות שהאדם מאריך בהם, מעיין בהם, מפציר ומתחנן עליהם, ולעומת זה יש חלקים אחרים בתפילה שאותם אומר כלאחר יד כמו בחתימת הברכה שאינו מורח לכיוון. למשל, אם אדם צריך רפואה לו או למישהו מבני משפחתו, אתה תראה אותו כשהוא מגיע לברכת 'רפאנו' איך שהוא מעתיר בתפילה בתחנונים מרובים, ולפעמים תוכל למצוא אותו אף כשהוא בוכה. כמו כן אם הוא צריך פרנסה, אתה רואה איך שהוא פתאום מאריך בברכה על זה כמו רבינו הרש"ש, עם כל הכוונות. כך גם בברכת 'ולמינים ולמלשינים', אתה מוצא שהוא עומד ודורש שעה ארוכה. למה?! הוא צריך לכלול שם את כל השכנים וכל החברים, וזה לוקח זמן... לעומת זה, כשהוא מגיע לחלקים האחרים של התפילה, למשל, 'בונה ירושלים', הוא אומר את הברכה הזו כלאחר יד. הוא אומר 'אני צריך שתבנה ירושלים?! כבר יש לי דירה או שיוון של דירות'... 'המחזיר שכינתו לציון, מאי נפקא לי אם יחזיר או לא יחזיר', ה' ישמור.

זה נקרא 'עיון תפילה', אומר האור זרוע. כשיש חלקים בתפילה שאדם מעיין בהם ומאריך בהם הרבה, ויש חלקים בתפילה שבהם הוא ממחר ואומר אותם כלאחר יד. וכל אחד יתבונן בעצמו ויראה שלדאבוננו, אכן הרבה פעמים זה כך. כשנחוץ לו לאדם משהו והוא מגיע לברכה המיוסדת על זה, אתה רואה שהוא מאריך, מפציר ומתחנן. אבל בחתימת הברכה ושאר הברכות הוא אומר בזריזות ובלי מחשבה. וזהו ה'עיון תפילה' שאין אדם ניצול ממנו בכל יום.

זהו הדבר השני שאדם נכשל בו, והדבר השלישי, החמור ביותר, הוא לשון הרע. והגמרא מיד מתפלאת, 'לשון הרע סלקא דעתך?!' וכי כל אחד מישראל נכשל בכל יום בלשון הרע?! הרי זהו מחמורי חמורות! ומתרצת הגמרא, בוודאי שלא מדובר כאן על לשון הרע ממש, אלא באבק לשון הרע. מה זה אבק לשון הרע?! דיבור סתמי שיכול להתפרש כדיבור של גנאי ופגיעה. במה תלוי הפירוש של הדיבור?! - בצורת הדיבור, בהבעה ובנגינה של הדיבור. רבינו הרשב"ם מביא דוגמא, כגון דאמרי נורא בבי פלניא בגמרא בערכין (טו). בזמנם היה לכל אחד כירה או תנור בבית לצורך הבישול והאפיה, ולפעמים היתה האש נכבית. אז בזמנם לא היו גפרורים או לחצן של גז שברגע אחד אתה יכול להדליק את האש בחזרה, והיו צריכים ללכת לשכנים ולהשיג אש. הולך זה שנכבה לו האש ושואל את השכן, 'אתה יודע איפה אני יכול להשיג אש?!' והוא משיב לו 'אצל ראובן, שם תמיד אוכלים, ושם בטוח

פרשת קדושים | מגיד דבריו ליעקב

יב

תמצא אש'. את המשפט הזה אפשר להוציא מהפה בצורה של זלזול וגנאי שהמשמעות שלו תהיה 'שם גרים רעבתנים, כל הזמן עסוקים שם באכילה', ואפשר להוציא את המשפט הזה במשמעות ששם גר אדם צדיק שמאכסן בתוך ביתו הרבה עניים או אורחים והוא מפרנס וזן אותם. זה תלוי בנגינה ובצורה של ההבעה של המדבר, אם הוא מוציא את זה בצורה מזלזלת או להיפך, מכבדת ומייקרת.

דיבור כזה שמשמע לשני פנים והפירוש שלו תלוי בהבעה של האדם, הוא הנקרא 'אבק לשון הרע'. ועל זה אומר רב, מלשון הרע ממש בוודאי שאנשים ניצולים ולא נכשלים בכל יום, אבל מאבק לשון הרע אין ניצולין, והיינו, ממשיכה הגמרא, דאמר רב יהודה אמר רב, רוב בגזל, רוב בני האדם נופלים בעוון הזה של גזל, ולכאורה צריך להבין, הלא גזל שאמרה עליו התורה 'לא תגזול' הוא מי שבא ותוקף וחוטף מידי חבירו להדיא, כמו שכתוב 'וגזול את החנית מיד המצרי', וכמו שאמרה הגמרא במסכת בבא קמא (עט:), וכי כל אחד בא

ג. ורבינו החפץ חיים זצ"ל מביא בספרו (כלל ג' דין ד') מהירושלמי (פאה פ"א ה"א) את ההגדרה של 'לשון הרע בצנעא'. מה הכוונה לשון הרע בצנעא?! - מספר הירושלמי סיפור. בזמנם היו צריכים כולם לבוא לעבוד את המלך מדי איזה זמן. היו לפקיד המלך רשימות של כל האזרחים, והיו שולחים הודעה לכל אזרח, 'אתה צריך לבוא בכל שנה בחודש פלוני לבוא לעבוד את המלך', וכיוצא.

היה אחד ושמו 'בר חובצא', ומזלו הטוב גרם שבשעה שאספו הפקידים את כל אלו שצריכים היו באותו חודש לבוא לעבודת המלך, נשטט שמו מן הרשימה שלהם ושכחו ממנו, ולא קראו לו לעבודת המלך. בין כל אלו שנקראו לעבודה היה אחד שזכר שבר חובצא היה אף הוא מגיע לעבודה בחודש הזה בכל שנה. להגיע למלך ולומר לו שבר חובצא משתמט ולא מגיע לעבודה, זה לא בא בחשבון. וכי יהיה מלשין כזה, שהולך למלך ומספר לו על בר חובצא?! אבל מצד שני זה בוער בעצמות, 'וכי אני אהיה כאן עכשיו חודש שלם בעבודה, ובר חובצא ינוח לו בבית?!' הגיע זמן האכילה, ואמרו, 'מה נאכל?!' אמר להם אותו אחד, יש 'חובצא', זה היה דבר מאכל כלשהו. אמרו כולם, 'טוב, נאכל חובצא. רגע, חובצא, חובצא... איפה בר חובצא?! שכחנו ממנו! לכו תגייסו ותביאו אותו לכאן גם כן מהר'.

האיש הזה אמר לשון הרע?! הוא דיבר דיבור אסור?! לא, שאלו אלא מה יאכלו, האחד אמר שיאכלו גבינה והוא אמר שיאכלו חובצא. מה רע בזה?! אבל התבונן ותראה, מה היתה המחשבה שלו?! שאם ידברו על המאכל הזה שנקרא 'חובצא', יזכרו כבר חובצא ויביאו אותו לכאן. זה לשון הרע גמור, אבל בצנעא. הוא לא אמר בצורה מפורשת איזה דיבור של לשון הרע, אלא העלים את הלשון הרע בדיבור הגון כביכול.

וגם זה יבוא בחשבון. יש אחד שמדבר דיבורי ארס בערמוניות, ועוטף את כל דבריו בדברי חלקות שאולי נראים כלפי חוץ כדיבורים הגונים, אבל הוא יודע בתוך תוכו את כוונתו הזדונית לפגוע ולזלזל בחבירו. והקב"ה יביא על כל נעלם רח"ל.

וחוטף מחבר שלו את חפציו?! אלא, מפרש הרשב"ם, אין הכוונה שכל אדם נכשל בגזל ממש בכל יום, אך המכוון הוא כי רוב בני אדם השודין בגזל כעין גזל, שמורין להתירא במשא ובמתן לעכב איש מרווח הראוי לו לחבירו, לא מדובר כאן על גזלן ממש שתוקף את חבירו ולוקח ממנו ממון בכח, אלא בכעין גזל, ובוה רוב בני אדם נכשלים, שלא תמיד המשא ומתן שלהם ישר, ולא תמיד העסק שלהם מדויק, וכמו שהעולם אומר היום דבר חדש, שהם 'מעגלים פינות'... ואז אדם בא ואומר, 'וכי אני גזלן?! מה פתאום. רק עיגלתי... התנהגתי כמו הנוהג שבעולם'... אבל באמת גם זה גזל. מיעוט של אנשים נכשל חלילה בעריות, והכל בלשון הרע. לשון הרע סלקא דעתך, אלא אבק לשון הרע. עד כאן דברי הגמרא.

על האדם מוטל להתקדש כמלאכי השרת

ושואל רבינו המהרש"א שאלה חמורה, הצריכה עיון ויישוב. הלא רב אומר כאן, שיש שלשה עבירות שאין אדם ניצול מהן בכל יום, ואם כן פירוש הדבר הוא לכאורה, שאדם מוכרח להכשל בהם, ואין לו אפשרות להנצל מהן. אם כן, מדוע זה נקרא בכלל "עבירה"? הלא הקב"ה נתן לכל אחד ואחד את כח הבחירה והאדם מצווה 'ובחרת בחיים'. אם אתה רוצה לקיים תורה ומצוות אשריך וטוב לך, וכשאתה נדבק בתורה ומצוות הוא יכול להגיע לדרגת צדקות כמו של משה רבינו, כלשון הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ה ה"ב), ובמדרש ויקרא רבה בפרשה שלנו (פכ"ד ס"ט) אמרו רבותינו דבר נורא, 'קדושים תהיו, יכול כמוני?! תלמוד לומר כי אני ה' מקדשכם, קדושתי גדולה מקדושתכם', הרי לנו שהיה הוה אמינא שמא ואולי האדם צריך ויכול להגיע בדרגת הקדושה שלו כמו הבורא יתברך, אלא שהמדרש מסיק שזה לא אפשרי, שהרי סוף סוף אנחנו קרוצי חומר. אבל אנחנו רואים מכאן עד אלו דרגות אדם יכול להגיע. וכך אמר הכתוב (תהלים ה, ז) 'ותחסרהו מעט מאלוקים', ופירשו רש"י ורד"ק ז"ל שם, וכן הגר"א ז"ל באדרת אליהו (דברים ל"ד ז), שהכוונה מעט ממלאכי השרת. אדם יכול להתעלות בלי שיעור ובלי גבול.

אבל אם אתה לא רוצה - הכל פתוח לפניך, רק תדע שעל הכל יביא האלוקים במשפט, ובשמים אין את 'חוק ההתיישנות', ואם אדם לא עושה תשובה בחייו יתבע על כל מה שעשה. מכל מקום, יש את כח הבחירה ועל האדם מוטל לבחור בדרך החיים. אבל אם כאן אומרת הגמרא שיש שלוש עבירות שאין אדם ניצול מהן, פירוש הדברים שניטל ממנו כח הבחירה ביחס לאלו הדברים, ואם כן מדוע קוראים לזה "עבירות"? מדוע יתבע על זה בשמים?! הלא טענה נכונה יש בפיו: 'אין אדם ניצול מהן', לא יכלתי לבחור אחרת!

זו קושייתו הגדולה של רבינו המהרש"א. ומיישב המהרש"א, צא ודקדק את לשון הגמרא. מה אמרו רבותינו?! - 'אין אדם ניצול מהן בכל יום', כי אכן מי שהוא בגדר של אדם,

פרשת קדושים | מגיד דבריו ליעקב

אינו יכול להנצל מהעבירות המצויות הללו. אבל עליך מוטל להיות בגדר של מלאך, ומלאך אכן כן יכול להנצל.

סיפר לי מעלת ידידנו הרה"ג רבי יוסף שרגא שליט"א, שפעם אחת הוא הלך לבקר את הגאון רבי דוד יונגרייז זצ"ל, מי שהיה אחד מגדולי רבני ירושלים, וראה אותו כשהוא

ד. בשנת תש"ח נפל הכותל המערבי ביד האויב, ושחררו אותו רק תשע עשרה שנה לאחר מכן. בכל אותם השנים לא יכלו להגיע לכותל המערבי, ואז היה רבי יהודה צדקה זצ"ל אומר לתלמידיו, אם אתם רוצים לעשות ביקור בכותל המערבי, בואו נלך ונבקר את הגאון רבי דוד יונגרייז זצ"ל. הוא היה יושב ולומד בהתמדה עצומה וביגיעה נוראה. ואמרו עליו שהיכן שהוא נמצא, אין צריך להביא שום ספר. אין צריך גמרא בבלי, לא ירושלמי לא רמב"ם ולא שלחן ערוך, מפני שהוא כרכא דכולא ביה, והכל יש בו.

באמת כשהחזון איש זצ"ל נפטר, היה אחד מן המספידים שאמר 'נראה לי לעניות דעתי שעד ביאת הגואל לא יקום לנו גדול כזה, כמו החזון איש'. שמעתי ממקור נאמן שאחרי כמה שנים באו לרב שך זצ"ל ואמרו לו, רבינו, מה הביאור בדבר הזה?! וכי הקב"ה לא יכול לשלוח נשמות גדולות שיהיו ענקי עולם?! וכי לא ראינו במהלך הדורות שהיו נשמות גדולות שהאירו את כל העולם בצדקותם ובחסידותם?! איך אפשר לקבוע במסמרות שיותר לא יהיה ענק כמו החזון איש?! וכי המספיד הזה נביא?!

חשב הרב שך ואמר להם, מה אומר לכם, אני חושב שהמספיד הזה צודק. שאלו, למה?! אמר הרב שך, "היום יש שוקולד". היום לדאבונו הרב יש את ההיפוך הגמור מה"קדושים תהיו", יש במבה, ביסלי ושוקולד, ואיך יצא מזה אדם גדול?! בדורות שלפנים היו תלמידי חכמים משחירים את פניהם בעמלה של תורה, והיו עניים מופלגים שאין לנו יכולת לתאר. שמעתי ממו"ר הגאון הגדול שר התורה רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל שאמר לי, אתה לא יכול לדמיין איזו עניות היתה כאן בירושלים בדור הקודם, והוא סיפר לי על משפחה אחת כאן בירושלים, שבמוצאי שבת אחת סמוך לחצות הלילה, שמעו דפיקות בדלת. רצו לדלת לראות מי דופק באמצע הלילה, וגילו שם תלמיד חכם גדול, כשפניו כבושות בקרקע. שאלו אותו בבהלה, 'רבינו, מה קרה?! על מה הגעת לכאן באמצע הלילה?!' והוא אומר להם, 'במחילה, יש לכם אולי פרוסת לחם שאוכל לקיים בה מצות מלוה מלכה?!

כך היתה נראית בירושלים בדור הקודם. עד חצות ישב אותו תלמיד חכם וחיכה שמא תזדמן לו פת לחם, אבל כשהתקרבה שעת חצות ועוד מעט יעבור הזמן, בא בעל כרחו ובפנים כבושות וביקש פת לחם. והיום?! אם תספר את זה לדור הצעיר, הם לא יבינו בכלל על מה אתה מדבר. לך ותשאל את פח האשפה מה הוא אוכל, כל טוב סלה וסעודות שלימות...

זהו מה שאמר הרב שך. התורה לא נקנית אלא במי שמשחיר פניו על התורה, ובמי שממעט מעניני החמירות ומוסר את נפשו על התורה ועל עבודת ה', ומקיים בעצמו את ה'קדושים תהיו'. וכך היה מנהגו של רבי דוד יונגרייז זצ"ל, שהיה מוסר את נפשו על התורה, בלי שום ערך ובלי שום יחס להנאות העולם הזה והבלי.

צוהל, שש ושמח בשמחה עצומה. התפלא רבי יוסף, על מה רבי דוד כל כך שמח?! בקושי היתה לו איזו דירה עלובה, וחי כל ימיו בעניות מרודה. שאל אותו רבי יוסף, 'רבינו, שמחה מה זו עושה?! על מה אתה כל כך שמח?!' אמר לו רבי דוד, מצאתי מציאה גדולה. הרבה זמן הייתי טרוד בדברי המהרש"א האלו, שמפרש שדווקא אדם לא ניצול מאלו שלשת העבירות האלו, אבל עלינו מוטלת החובה להיות מלאך, ומלאך כן ניצול משלשת הדברים האלו. החיוב הזה להיות מלאך, מה המקור לו?! מהיכן למד המהרש"א שכל אחד מאתנו צריך להיות מלאך?!

והיום, סיפר לו רבי דוד יונגרייז, מצאתי מציאה גדולה, את המקור לכך שכל אחד צריך להיות מלאך. בכל יום ויום אנחנו קוראים בקריאת שמע את הפסוק 'למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי והייתם קדושים לאלהיכם', וכך כותב שם בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל: "ותהוון קדישין כמלאכי דמשמשין קדם ה' אלהכון", תהיו קדושים כמו מלאכי השרת העומדים בשמים ומשמשים את חי העולמים ית"ש. הרי לנו, שהפסוק מצווה אותנו, "למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי", תזכרו את כל מצוות התורה ותקיימו אותם כמו שצריך, ואז מה תהיה התוצאה? - "והייתם קדושים לאלוקיכם", תהיו קדושים כמלאכי השרת. הנה לנו, אמר רבי דוד, מקור נפלא לדברי רבינו המהרש"א שצריכים אנחנו להיות מלאכים.

וזה מה שאומר אצלנו הפסוק "דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו", עד היכן?! עד הגדר הזה, להיות קדוש כמלאכי השרת. וזו ההבטחה שיש לנו מהקב"ה, כי מי שרוצה ומתאמץ ומשתדל, יסייעו לו מן השמים להתקדש עד כדי כך, וכמו שהזכרנו.

ה. על זו היתה השמחה העצומה של רבי דוד יונגרייז זצ"ל, על שזכה למצוא מקור לדברי רבינו המהרש"א. וכעין זה ספרו רבותינו בירושלמי (שבת פ"ח ה"א) מעשה ברבי אבהו שנכנס לבית המדרש והיו פניו מאירות, כלומר, היה נראה שמח מאד, ותלמיד אחד אמר לחבירו, 'בטח רבי אבהו מצא איזו מציאה, אוצר גדול וכדומה, ולכן הוא שמח'.

נגשו אליו ושאלו אותו, 'כבוד הרב, אנחנו רואים עליך שאתה שרוי בשמחה מופלגת. שמא מצאת איזה 'הלוס'?!' אמר להם רבי אבהו, 'אכן כן, מצאתי מציאה!' אמר התלמיד לחבירו, 'אתה רואה?!' צדקתי... שאלו אותו, 'במחילה, רבינו, אפשר לשאול מה מצאת?!' אמר להם רבי אבהו, 'תוספתא עתיקה מצאתי... ברייתא עתיקה שלא הכרתי. על זו השמחה והצהלה שלי.'

אומרים בשמו של הגאון רידב"ו ז"ל שפעם אחת הבין איזה רי"ף קשה והיה שש ושמח כל כך עד שאמר, 'היה כדאי הצער של אמא שלי בכל צירי הלידה כשהביאה אותי לעולם, וגם הצירים של אמא שלה, של הסבתא שלי, בשביל לתרץ את הרי"ף המוקשה הזה'. צירי לידה זה דבר איום ונורא, והכאבים אין לשער, אבל ברוב אהבתו ושמחתו העצומה של הרידב"ו את התורה אמר, היה שווה כל זה בשביל התירוץ הזה על הרי"ף לבדו.

ההכנה הראויה לחג השבועות בריבוי עסק התורה

הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל אמר פעם באחד השיעורים, כי בדור שלנו יש שינוי מדורות שלפנים. בדורות הקודמים על כל פירור של סיעתא דשמיא, כלשונו, היה ויכוח. פלוני רצה ליכות בזה, ואלמוני רצה, ופלמוני גם רצה. אבל היום יש טונות של סיעתא דשמיא בשמים העומדים ומחכים למי שרוצה, וכל מי שרוצה לבוא וליטול, יבוא ויטול. וזה דבר שכל אחד יכול להעיד עליו ממה שהוא מכיר ויודע, בכאלו שהיו רחוקים מתורה ומצוות והנה נגה עליהם אור ה', ובתוך זמן קצר יחסית נעשים בעלי תשובה גמורים וצדיקים כמלאכים. כיצד זה!? אין זה אלא מפני שהקב"ה פתח שערי סיעתא דשמיא לכל אחד ואחד, יהיה מי שיהיה ויהיה באיזה מצב שיהיה. אם אתה רוצה להתקרב ולפתוח דף חדש, היד מושטת לך. אם תושיט אף אתה את ירך, תהיה 'יד' מתחברת ל'יד', ומהם יחד יהיה נוצר ה'ידיד', הידידות והקרבה. וכשאדם מתעלה ומתרומם אין גבול לעליה שלו, כמו שראינו שהוא יוכל להגיע ל'קדושים תהיו', כמלאכי דמשמשין קדם ה'.

כיצד הכל מתחיל!? בתורה הקדושה. התורה היא זו שמביאה את האדם לזהירות, לזריזות, ולכלל המעלות כולם. וכאשר אנחנו נמצאים בימים האלו, ימי ספירת העומר, הימים המקשרים בין חג הפסח לחג השבועות, צריכים אנחנו לראות לעשות חיזוק בלימוד התורה.

רבינו הרמח"ל לימד אותנו (מסילת ישרים פרק י"ז), שאי אפשר לצנוח למצווה. יש אחד שאומר, 'כשיבוא חג השבועות, יבוא, ונראה אז מה לעשות'. חלילה, זה לא יכול להיות כך. כל מצוה ומצוה צריכה **הנה** מקדימה לה. היה בירושלים צדיק גדול, ושמו רבי זלמן בהר"ן, בנו של רבי נחום שאדיקר. גם האב, רבי נחום, וגם בנו רבי זלמן, היו מלאכים ממש. על המצבה של רבי נחום שאדיקר בהר הזיתים כתוב שמגיל שמונה התחיל לדרוש את ה', וכל ימיו היה עושה תעניות, והיה מרביץ תורה בישראל. וכתוב בספרים, שבמצבה לא כותבים סתם דברים, כי מה שכתוב במצבה הוא כמו שטר מחייב. אם כתוב משהו על מצבה של אדם ואין בו את הדברים הללו, יתבעו אותו על כך, ואם כך כתוב על המצבה של רבי נחום, הרי בוודאי שזה לבדו מלמד על מעלתו הנשגבה.

---

1. ספרו על אחד הגדולים שפעם היה בבית עלמין אחד, ופתאום ביקש ממלווי שביאו לו פטיש. התפלאו הנוכחים, מה צריך כאן בבית הקברות פטיש? אבל הוא התעקש, והביאו לו. לקח את הפטיש בידיו ושבר מצבה אחת. אמרו לו, 'כבוד הרב, מה אתה עושה?!'

אמר להם אותו גדול, כתבו על הנפטר הזה תארים שאין בו, ותובעים אותו על זה בשמים. אומרים לו לנפטר, 'כתוב על המצבה שלך שאתה צדיק, מתי היית צדיק?!' 'כתוב עליך שהיית חסיד, במה היית חסיד?!' מתי עשית לפנים משורת הדין?! ואני כששברתי לו את המצבה פטרתי אותו מהתביעות הללו.

כך גם בנו רבי זלמן, בדומה לו, היה איש קדוש ומורם מעם. יש עליו ספר שלם המתאר את עניוּתו המופלגת, ועם זאת את גודל צדקותו, התמדתו וחסידותו. לרבי זלמן זה, לא היו נעלים מיוחדים לכבוד שבת, בגלל העניוּת המופלגת שנפלה בגורלו, אבל עם כל זה, היו לו שרוכים מיוחדים לשבת... בכל ערב שבת היה מוציא רבי זלמן את השרוכים של חול מהנעלים, משחיל בהם את השרוכים המיוחדים לשבת ואומר 'לכבוד שבת קדש'... יש שעושים בכל יום שישי 'אן דן דינו' כדי להחליט איזה נעלים נבחר לשבת הזו, אבל הוא לא היה באפשרותו אלא להחליף את השרוכים.

ומתי היה מתחיל להתכונן לשבת קדש?! מיד במוצאי שבת. מיד כאשר היה מסיים את ההבדלה, היה נגש אל המנורה של שבת, מוציא ממנה את הפתילות, שופך לתוכה שמן להדלקת נרות שבת הבאה ולוחש 'לכבוד שבת קדש'. הרגע היתה הבדלה, ומה אתה מתעסק עכשיו עם נרות שבת?! אין זה אלא כי אי אפשר לבוא למצוה בלי הכנה, וכל כמה שתהיה למצוה הכנה יתירה, כך מעלת המצוה תגדל יותר. וזהו כלל גדול בתורה שאם אדם רוצה שהמצוה תשפיע עליו ותקדש אותו, הוא מוכרח להכין את עצמו כראוי.

חג השבועות המתקרב ובא הוא מהמועדים היותר גדולים שיש בידינו, ומוכרחים אנחנו להתכונן ולהתקדש לקראתו. וההכנה הנחוצה והטובה ביותר מן הכל היא תוספת בעסק התורה, כי התורה מקדשת, מרוממת ומעלה את האדם לאין שיעור, ו'כל העוסק בתורה הרי זה מתעלה', כלשון התנא (אבות ו, ב). ומה הכוונה 'מתעלה'?! שמעתי פעם פירוש נאה, כי הוא כמו אחד שנכנס למעלית ולוחץ על הכפתור, והמעלית מתחילה לעלות למעלה. מה יהיה אם הוא צועק 'אני לא רוצה'?! כלום, המעלית תמשיך לעלות... כך זה גם בתורה הקדושה, אם אדם עוסק בתורה, לימוד התורה יקדש אותו ויהי מה, כי זו היא המציאות של התורה שמקדשת את האדם ומרוממת אותו. ועד היכן? לאין גבול ולאין שיעור, עד דבקות בבורא יתברך, עד קדושתם של מלאכי השרת, כמו שראינו.

זהו המוטל עלינו בימים האלו, וזה מה שאומרת לנו כאן התורה 'דבר אל כל עדת בני ישראל', בהקהל, לכל אחד ואחד יהיה מי שיהיה ובאיזה מצב שיהיה, "קדושים תהיו!" תמעיטו במותרות העולם הזה ותכניסו עצמכם בבית ה', תוסיפו בעסק התורה ובחיזוק במצוות, ובפרט במצוות של בין אדם לחבירו, וה' יהיה בעזרנו.

חידושי תורה פרשת קדושים

א. בענין לא תעמוד על דם רעך

ויקרא (י"ט ט"ז): "לא תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך אני ה'", ועיין בספרא ופירוש רש"י ז"ל שם.

ובתב הרמב"ם ז"ל בספר המצוות (לאוין רצ"ז): "שהזהירנו מלהתירשל בהצלת נפש אחד מישראל כשנראהו בסכנת מות או ההפסד ויהיה לנו יכולת להצילו, כמו שיהיה טובע במים ואנחנו נדע לשחות ונוכל להצילו, או יהיה גוי משתדל להרגו ונוכל לבטל מחשבתו או לדחות ממנו נזקו, ובאה האזהרה באומרו לא תעמוד על דם רעך, וכבר אמרו שמי שיכבוש עדות תכללהו גם כן בזאת האזהרה כי הוא רואה ממון חבירו אבד והוא יכול להחזירו אליו באומרו האמת, וכבר בא בזה הענין גם כן אם לא יגיד ונשא עונו, ולשון הספרי מנין שאם אתה יודע לו עדות שאין אתה רשאי לשתוק תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך, ומנין שאם ראית אותו טובע בנהר או חיות או לסטים באים עליו שאתה חייב להצילו תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך".

ומבואר בדברי הרמב"ם ז"ל דאזהרה זו של לא תעמוד על דם רעך כוללת שלא רק שלא נתרשל מהצלת החיים של רעו, אלא גם שיש לו להזהר ולהציל ממון רעו מנזק ואיבוד, ושמעתי לבאר דדרשו להא נמי מקרא דלא תעמוד על "דם" רעך, שהוא מלשון דמים דהיינו ממון.

וראיתי לרבינו הכהן הגדול זצ"ל בספרו חפץ חיים הלכות רכילות (כלל ט' באר מים חיים אות א') שכתב: "לאו דלא תעמוד על דם רעך כולל עניני ממון נמי וכו', ועיין היטב בספר המצוות (הג"ל) ותמצא מבואר כדברינו דזה לשונו שם: "שהזהירנו מלהתירשל בהצלת נפש אחד מישראל כשנראהו בסכנת מות או ההפסד ויהיה לנו יכולת להצילו, כמו שיהיה טובע במים ואנחנו נדע לשחות ונוכל להצילו וכו', ע"ש, ובתיבת "או ההפסד" כוונת הרמב"ם ז"ל בודאי להפסד ממון וכמו שהביא שם לבסוף בשם הספרא ומפשטות לשונו משמע דכלל בחד גוונא בין שהיה לו לו הפסד ונוכל להצילו מן ההפסד או להתצילו שלא יבוא לידי הפסד" עכ"ל.

ואכן דבריו אמיתיים כדרכו ז"ל דשיטת הרמב"ם ז"ל בספר המצוות דלאו דלא תעמוד על דם רעך כולל גם עניני ממון וכמו שכתב שם: "וכבר אמרו שמי שיכבוש עדות תכללהו גם כן בזאת האזהרה כי הוא רואה ממון חבירו אבד והוא יכול להחזירו אליו באומרו האמת" וזה כאשר כתב רבינו החפץ חיים ז"ל.

אבל הראיה שהביא לזה מלשון הרמב"ם ז"ל שכתב "או ההפסד", בעניתי איני מבין, דהמעין יראה שלא נתכוין הרמב"ם ז"ל בתיבה זו להפסד ממון, אלא קאי על סכנת הפסד גופו ואיבודו, וכמו שהביא הדוגמא שטובע במים או שגוי עומד להורגו, ולפי דרכו של רבינו הגדול ז"ל אין סדר בדברי הרמב"ם ז"ל שפתח בסכנת מות לגוף, ואחר כך דבר על הפסד ממון, ואחר כך הביא דוגמא לסכנת הגוף שטובע בנהר, ואחר כך המשיך בסכנת הגוף דגוי מבקש להמיתו,

ואחר כך דיבר על שהפסד ממון גם הוא נכלל באזהרה זו ולכן לא יכבוש עדותו וכו', ואין הסדר מיושב, כמו שרואה המעיין, ואין כן דרכו של הרמב"ם ז"ל.

ובעניותי ברור אצלי שמה שהתכוין הרמב"ם ז"ל שכתב "או ההפסד", היינו הפסד גופו, וכשם דבסיפא של דבריו גבי גוי המשתדל להרגו כתב תרתי: "ונוכל לבטל מחשבתו או לדחות ממנו נזקו" וכנ"ל ושם שתייהם ביחס להפסד גופו, כך גם ברישא דבריו כשכתב "שהזהירנו מלהתירשלה בצל נפש אחד מישראל כשנראהו בסכנת מות או ההפסד ויהיה לנו יכולת להצילו", היינו הפסד גופו, וכאן לא דבר הרמב"ם ז"ל כלל מהפסדי ממון, והוא מוכרח לפי גירסת ספר המצוות המובאת בספר החינוך (מצוה רל"ז): "שלא נמנע מלהציל נפש מישראל כשנראהו בסכנת המיתה והאבדה ויהיה לנו יכולת להצילו בשום צד", וכן הוא בתרגומים החדשים לספר המצוות, ולשון זה מראה בעליל דמיירי בסכנת הגוף ולא בהפסד ממון, וכדכתיבנא בס"ד ודוק היטב.

ב. בענין לא תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך

ויקרא (י"ט ט"ז): "לא תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך אני ה'".

ומבואר כי התורה סמכה ענין לאו דלשון הרע ללאו שלא יעמוד האדם על דם רעו, וכתב רבינו החזקוני ז"ל בפירושו שם: "לא תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך, אילו נאמר ולא תעמוד בו"ו הייתי אומר שתי מצוות הן, עכשיו שכתוב לא בלא ו' על כרחינו שניהם מצוה אחת הן וכו', לא תלך רכיל, אבל אם שמעת עצה על חברך להרגו - לא תעמוד על דמו אלא הודע לו העצה".

ובזאת הובא שם בספר רבותינו בעלי התוספות על התורה בפירוש ריב"א ז"ל: "יש מפרשים לא תלך רכיל בעמך, אף על פי שהזהרתיך על לשון הרע לא תעמוד על דם רעך, שאם אמר לך אדם אחר שיהרגנו לא תעמוד עד שתודיע לו". ורבינו הגדול רבי חיים ׳ עטר ז"ל בספרו אור החיים הקדוש ויקרא (שם) זכה לכוין לדברי רבותינו הראשונים ע"ש, ובחיבורי מנוחת שלום חי"ב (סימן פ"ג) כתבנו לבאר הדברים בס"ד.

ועוד נראה לפרש הסמיכות עם הנודע כי עון לשון הרע גורם שפיכות דמים הן לפרט והן לכלל, לפרט שהרי אמרו ערכין (ט"ו ב'): "במערבא אמרי לישנא תליתאי קטיל תליתאי, הורג לאומרו ולמקבלו ולאומרין עליו", ועיין בזה בחיבורי הדר יעקב ח"א (סימן כ"ה) וצ"ח לכאן.

לכלל גורם לשון הרע שפיכות דמים בהפסד וכשלון במלחמה, כדברות חז"ל במדרש תהלים (פ"ו ס"ז): "רבי יוסי ורבי יהושע בן לוי אמרו תינוקות שהיו בימי **שאל ושמואל** עד שלא הביאו שתי שערות היו דורשין את התורה מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא והיה דוד מתפלל עליהם שנאמר ואתה ה' תשמרם נטר אורייתא בליבהון, תצנרן מן הדור זו לעולם מן דרא שהוא חייב כלייה, ואחר כל השבח הזה היו הולכין למלחמה ונופלין על שהיו בהן דלטורין, אמר דוד רבונו של עולם מה שכינתך עושה בארץ בין המלשינים סלק שכינתך מביניהון רומה על השמים

כידושי תורה פרשת קדושים | מגיד דבריו ליעקב

כ

אלהים, אבל דורו של אחאב כלם עובדי עבודה זרה היו ועל ידי שלא היו בהם דלטורין היו יוצאין למלחמה ונוצחין ולא נהרג אחד מהם", והובא בביאור רבינו בחיי ז"ל לתורה (שמות ב' י"ד), ועיין מה שביאר בזה הגאון המובהק רבינו מאיר שמחה הכהן ז"ל בספרו המופלא משך חכמה שמות (י"ד כ"ט) ע"ש, ובחיבורי תורת יעקב (סימן ר"ז) וצ"ח לכאן.

ובך הם דברות קדשו הנוראים של רבינו הגדול בעל חפץ חיים זצ"ל בספרו שמירת הלשון ח"ב (פרק ד'): "העון המר של לשון הרע הוא מעורר את המקטרג הגדול על כלל ישראל, וזה גורם מיתה וחרבא וקטלא בעלמא, וכלשון הזהר הקדוש ח"ב (דרס"ד ע"ב) אית רוחא חדא דקימא על כל אנון מארי דלישנא בישא, דכד מתערי בני נשא בלישנא בישא, או ההוא בר נש דמתערי בלישנא בישא, כדין אתער ההוא רוחא בישא מסאבא דלעילא ואיהו שארי על ההוא אתערותא דלישנא בישא, דשארו בה בני נשא, ואיהו עאל לעילא וגרים בההוא אתערו דלישנא בישא מותא וחרבא וקטלא בעלמא וכו'.

ומצינו בתורה שאם אחד גזל מחבירו תיקונו ששיב הגזלה לבעליו, ואם ציערו וביישו תיקונו שיפייסנו וימחול לו. אכן מי שמרגיל עצמו בזה החטא, בודאי נתעורר על ידו המקטרג הגדול לקטרג על העולם ומי יודע כמה בני אדם ירדו מנכסיהם על ידו, וכמה מתו על ידו, ואף שבדיני אדם לא נוכל להענישו על זה, אבל בדיני שמים חייב אפילו על גרמא כדאיתא בבבא קמא (נ"ה א' וקי"ט א') עש"ה, בוודאי לא ינקה מזה. ועל כן השומר נפשו, ישמור את עצמו מזה מאד מאד. עכ"ל ק.

ומבואר באר היטב גודל הנזק והחרבן הבא לאחרים על ידי דיבור לשון הרע שמדבר האדם דבעטיו של נח"ש הוא דוא דיבור הלשון הרע בא לעולם חרב ומות ונפילה במלחמה וכו' רח"ל ורח"ל כנ"ל.

תענית (ד' ב'): "אמר רבי שמעון בן פזי אין הגשמים נעצין אלא בשביל מספרי לשון הרע שנאמר רוח צפון תחולל גשם ופנים נזעמים לשון סתר", ומצאתי לגאון שאגת אריה ז"ל בספרו גבורת ארי יומא (נ"ג ב') שכתב דבר נכון: "צריך טעם מפני מה הכהן גדול התפלל [בהיכל ביום הכיפורים] על גשמים יותר מכל דבר, ונראה לי משום דאמרינן שאין הגשמים נעצרים אלא בשביל מספרי לשון הרע, ואמרינן לעיל (יומא מ"ד א') על מה הקטורת מכפרת - על לשון הרע, והשתא לבתר הקטרת קטורת שכיפר על עון לשון הרע שמעצרת גשמים, מתפלל על הגשמים" ודוק.

והיינו דסמך קרא לאו דלשון הרע לא תלך רכיל ללא תעמוד על דם רעך ללמדנו דרכילות ולשון הרע מביאה לידי דם רעו ויזהר שלא יגרום ויביא זאת, דוק והרחב.

אחר שראינו כל זאת שעון לשון הרע מביא לעולם מות, וחרב, ועצירת גשמים וכו', תמה אני על עצמי כי ראיתי שרש"י ז"ל במסכת ערכין (ט"ז א') כתב: "הא דתני בגדי כהונה מכפרין - לאו עליה דידיה, אלא על האחרים שנענשין על ידו, דבשפיכות דמים כתיב כי הדם הוא יחניף וגו', ובגילוי עריות כתיב ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה, אבל לשון הרע לא אשכחן דמענשי ביה אחריני" עכ"ל.

ולפי כל האמור יש להבין מה נתכוין רש"י ז"ל באומרו: "לשון הרע לא אשכחן דמיענשי ביה אחרניי", והא מצינו דנענשים ונענשים, וכמו שנתבאר באריכות וצ"ב.

ולומר שכוונת רש"י ז"ל דאין הכי נמי אחרים נענשים על לשון הרע, מכל מקום לא מצינו כן להדיא במקראות התורה, הוא דוחק, ולא תתורץ היטב שאלתו שם וצ"ב.

ג. בענין בעל לשון הרע אם יקום לתחיית המתים

ויקרא (י"ט ט"ז): "לא תלך רכיל בעמך, לא תעמד על דם רעך, אני ה'".

ובתב רבינו הגדול בעל חפץ חיים זצ"ל בספרו שמירת הלשון (שער התורה פרק א'): "הנה יש עוד תיקון כללי המיוחד לפגם לשון הרע, והוא לימוד התורה. כמו שאמרו במסכת ערכין (ט"ו ב') אמר רב חמא בן רבי חנינא, מה תקנתם של מספרי לשון הרע, אם תלמיד חכם הוא יעסק בתורה, שנאמר "מרפא לשון עץ חיים". ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר "עץ חיים היא למחזיקים בה".

ומה שאמר הפוסק לשון "עץ חיים", משום ד"מות והחיים ביד לשון", ואם כן מי שמספר לשון הרע קנה לו המות הנצחי. לכך יעצו הכתוב, דמי שרוצה לרפאות את לשונו, יאכל מעץ החיים דהוא התורה, ואכל וחי לעולם, אך יזרו את נפשו על כל פנים מכאן ולהבא להשמר מזה החטא, כדרך האדם שהכניס בשגגה לפיו סם הממית ועוסק ברפואות לזה, שאין לו לאכול עוד הסם הממית, ובאופן זה תועיל לו הרפואה על העבר" עכ"ל.

ומפורש בדברי רבינו החפץ חיים ז"ל שהמספר לשון הרע קנה לו המות הנצחי, ואם אני מבין נכון דברי קדשו ז"ל דהיינו שהמספר לשון הרע לא יקום לתחיית המתים רח"ל ורח"ל, ועיין עוד שם בשמירת הלשון (שער הזכירה פרק ח') וצרף לכאן.

ולפי הנראה מקור הדברים הנוראים הללו הם בדברי הרמב"ם ז"ל שבחיבורו הגדול הלכות תשובה (פ"ג ה"ו): "אלו הן שאין להן חלק לעולם הבא אלא נכרתים ואובדין ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים - המינים, והאפיקורוסים, והכופרים בתורה, והכופרים בתחיית המתים, ובביאת הגואל, המורדים ומחטיאי הרבים, והפורשין מדרכי ציבור, והעושה עבירות ביד רמה בפרהסיא כיהויקים, והמוסרים, ומטילי אימה על הציבור שלא לשם שמים ושופכי דמים, ובעלי לשון הרע והמושך ערלתו" עכ"ל. ועיין בספר חפץ חיים (כלל א' ס"ו) ובאר מים חיים שם.

הרי מפורש באר היטב שבעלי לשון הרע נכרתים ואובדין ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים ואין להן חלק לעולם הבא, וכבר נודע מה שהסכימו כמעט כל חכמי ישראל, ש"עולם הבא" היינו "עולם תחיית המתים", וכמו שכתב בארוכה רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בשער הגמול (ענין עולם הבא אות צ' דף קנ"ט), מהדורת בני היקר חו"ב רבי דוד אהרן הי"ו, ועיין בדברי רב סעדיה גאון ז"ל בפירושו לספר דניאל (ב' מ"ד. ז' כ"ה. י"ב י"ג) שהזכיר הרמב"ן שם (אות קכ"א), ובדברי הריטב"א ז"ל ראש השנה (ט"ז ב'), והר"ן ז"ל נדרים (ח' ב'), ורבינו בחיי

חידושי תורה פרשת קדושים | מגיד דבריו ליעקב

כב

ז"ל כביאורו לתורה במדבר (כ"ג י) ובארוכה שם דברים (ל' ט"ו) עש"ב, ורבינו עובדיה מברטנורה ז"ל סנהדרין (פ"י מ"א), ועיין בספר של"ה (בהקדמת תולדות אדם), ועוד לו שם (תורה שבכתב פרשת וישב אות ח' דקס"ד ע"ב), וביאור הגאון הנצי"ב ז"ל לספרי (פרשת שלח לך פסקא ו' דנ"ד רע"ב), ולדודי זקני בעל בן איש חי ז"ל בספרו בן יהוידע ברכות (נ"ז ב'), ועוד הרבה, ועיין ומה שכתבתי והבאתי בחיבורי אוצר ישעך (ס"ס מ"ב במילואים), ובחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"א (סימן כ') ע"ש, ונתבאר במקומו בס"ד.

השתא דאתינן להכי דבעלי לשון הרע אין להן "חלק לעולם הבא", מינה נמי דהיינו שלא יקומו ויזכו "לתחיית המתים", והן הם דברי רבינו החפץ חיים ז"ל דהמספר לשון הרע קנה לעצמו "המות הנצחית" וכמשנ"ת ודוק.

ובפתיחה לספר חפץ חיים (חלק הלאוין אות ה') כה כתב: "והמספר לשון הרע עובר נמי בלאו ד"השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך", שהוא אזהרה לגסי הרוח, כי כיון שהוא מלעיג ומתלוצץ על חבירו, מסתמא הוא מחשיב את עצמו לחכם ולאישי באנשים, כי אילו היה מכיר את נגעי עצמו, לא היה מלעיג מחבירו, וידוע מאמר רז"ל שעון הגאווה קשה עד מאד, כדאיחא שם, שעבור זה אין עפרו ננער לתחיית המתים, והוא כעובד עבודה זרה, ושכינה מיללת עליו, והוא נקרא תועבה ע"ש, ובפרט אם בסיפור הזה של קלון חבירו הוא מכבד את עצמו, בודאי עובר בלאו זה, מלבד מה שכרתוהו רבותינו ז"ל ברוח קדשם מעולם הבא ואמרו המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא", והאריך בזה רבינו החפץ חיים בספרו שמירת הלשון (שער התבונה פרק י"ד) בענין זה שמידת הגאווה היא היא שמביאה את האדם לדבר רע על חבירו ולתת בו דופי עיין שם.

ובאמת ידוע ומפורסם דעון המר דלשון הרע שורשו **בגאווה וגסות הרוח**, עיין ערכין (ט"ז א'), וכן כתבו להדיא גם רבי חיים ויטאל ז"ל בספרו שערי קדושה ח"ב (ריש שער ד'): "**הגאווה** היא שורש להרבה עבירות, וגורם להזיק לחבירו, ולשנאותו, ולדבר עליו **לשון הרע** וכאלה רבות", ובספר קב הישר (פרק ז' דף ל"א): "**מידת הגאווה** היא מידה גרועה, מרבה קטטה ושנאה, **ולשון הרע**, וכעס, ושקר, וליצנות", ובספר הקדוש מרפא לשון (עמוד ענוה דרמ"ח ע"א) כתב: "שתי מדות רעות הללו **גסות הרוח ולשון הרע**, המה שתי אחיות כשתי בנות לעלוקה, כי על שתיהם אמרו שנופל בגיהנם" עש"ב.

ובספר שמירת הלשון (שער הזכירה ספ"ו) כתב: "**הגאווה היא על פי רוב הסיבה העיקרית ללשון הרע**, וכמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה ויבואר לקמן אי"ה", ומצאתי הדברים שם (שער התבונה פרק י"ד), ועיין בשערי תשובה (ש"א אות כ"ז), ועוד שם (ש"ג אות קע"ד, ואות קע"ה, ואות ר"ו) ע"ש, וכבר האריך בזה בדברים יקרים בספר כלי יקר על התורה ויקרא (י"ג ב') עיין בו, וגם עיין לכהן הגדול בעל התולדות ז"ל בספרו צפנת פענח על התורה (דשמ"א ע"ב, ורת"ה ע"א, ורתכ"ג ע"ב) שהאריך בזה בדברים נכוחים ע"ש, ועיין בזה בחיבורי גדולה תשובה (סימן ד') וצרף לכאן.

ולפי זה מובן נמי עונשו הנורא של בעל לשון הרע שאינו קם לתחיית המתים והוא מסיבת אזהרה לגסי הרוח שכל המתגאה אין עפרו ננער לתחיית המתים וכנ"ל, ואכן כבר הפליגו מאוד

רז"ל בחומר עון גסות הרוח ועונשו וכאומרם במדרש אותיות רבי עקיבא (נוסח א אות ח'): "הקב"ה מרחיק את שכנתו מכל גבהי הלב, וכולן נחשבים לפניו כתועבה, מכאן מצינו שכל מי שיש בו גסות הרוח כאלו עובד עבודה זרה, ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאלו בנה במה בלבו ומקטיר עליו קטורת לעבודה זרה, ומלמד שאפילו יש בו צדקה וגמילות חסדים כאברהם אבינו שקנה בצדקה שמים וארץ ועולם הזה ועולם הבא ויש בו גסות הרוח לא ינקה מדינה של גיהנם, וכו', ומלמד שאפילו יש בו תורה וחכמה כמשה רבינו ע"ה שקבל תורה מיד ליד, ויש בו גסות הרוח לא ינקה מדינה של גיהנם וכו', ומלמד שאין מסתכל הקב"ה במי שיש בו גסות הרוח כמי שאינו מסתכל באדם שהוא שונא לו מנעוריו, שאין שונא להקב"ה אלא מי שיש בו גסות הרוח, ואין אוהבו אלא מי שאין בו גסות הרוח, ומהו וגבה ממרחק יידע שני יודי"ן למה, מלמד שאמר הקב"ה כל אדם שיש בו גסות הרוח מעלה אני עליו כאלו מקללני בשני עולמות שאין שני יודין הללו אלא אחד בעולם הזה ואחד לעולם הבא" וע"ש. רח"ל ורח"ל.

ועבשיו מצאתי לרבינו החפץ חיים ז"ל שם בספרו שמירת הלשון ח"ב (פרק ט') שכה כתב: "ואף בעל לשון הרע הוא כן כשיתפרסם לאנשים טבעו הרע, הכל ישנאוהו וישמרו עצמם ממנו, פן יעשם לבוז ולחרפה. וגם לעתיד לבוא, אפילו כשיזכה לקום בתחיית המתים, יהיה כאלם ממש, לא יפתח פיו, וכמו שאמרו חז"ל (דברים רבה פ"ו) עתיד הקב"ה לחתוך לשונם של בעלי לשון הרע, שנאמר יכרת ה' כל שפתי חלקות, לשון מדברת גדולות, וכוונתם היא לעת התחייה.

ומי יוכל לשער גדל צערו של האיש ההוא ובזיונו לנצח, שאז ידעו הכל טבעו של האיש ההוא, שהיה איש רע מעללים, ובשפתיו החלקלקות היה מטיל שנאה בין איש לרעהו, וכמו שאמר הכתוב בקהלת (י"ב י"ג), "סוף דבר הכל נשמע", ותרגם בתרגום, כל עובדי בני עלמא עתידין דיתפרסמון וכו' ע"ש, ועל כן בא עליו העונש הזה, שכל אנשים קמו בחיותן ובדבורם בשלמות כמאז, וזה האיש כאלם ממש. מכל זה יוכל האדם להתבונן חומר העון, שהוא נוגע לנפשו בזה ובבא". ועוד עיין שם (פרק ל') ובספרו זכור חמרים (פרק ז') ודוק.

ולבאורה הדברים צ"ב, שכאן רבינו החפץ חיים ז"ל כותב להדיא שבעל לשון הרע אכן זוכה לקום לעת התחיה, אלא שיענש שיהיה אז אלם ממש לא יפתח פיו, וכל שאר האנשים שזכו וקמו לתחיית המתים בחיותן ובדבורם בשלמות והמספר לשון הרע יהיה כאלם ממש, ולכאורה זה אינו כמבואר לעיל שבעל לשון הרע אינו זוכה כלל ועיקר לקום לתחיית המתים, וצ"ב.

וראיתי לנכון לחתום המאמר בהבאת דברות קדשו של רבינו החפץ חיים ז"ל (בסוף הקדמת ספרו להגהה) והם דברים גדולים ורמים מעודדי הנפשות הנכאבות מחטאי הלשון העצומים: "עוד ימצא תועלת גדולה מלימוד ענינים אלו [הלכות לשון הרע], שעל ידי זה לא יהיה דבר זה בעיניו כהפקר, ואז ח"ו אפילו אם יהיה נכשל בזה לפרקים, **איננו בכלל בעלי לשון הרע**, שאמרו עליו חז"ל ששקול כנגד שלשת עונות החמורות, ואינם מקבלין פני שכינה, וכיוצא בזה מעונשים החמורים, וכמו שמוכח מדברי רבינו יונה בספר שערי תשובה ומדברי הכסף משנה על הרמב"ם הלכות דעות (פ"ז ה"א), רק כשאר לאו דעלמא. גם על ידי זה ידע בנפשו שחטא לפני ה', וכמו שאמר הכתוב "הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי", ויראה לפיכך את חבירו עבור זה, או

לפחות שלא לדבר עליו עוד הפעם, מה שאין כן אם ישליך, חס ושלום, את הדבר אחר גוו, ואינו חושבו לעון כלל" עכ"ל ק.

הרי לנו פתח תקוה נכבד מאוד, שבלימוד הלכות לשון הרע וההתעסקות בלימוד המוסר המתייחס לחטאי הלשון החמורים, הפקיע האדם עצמו מהשם האיום והנורא "בעל לשון הרע", ואף אם לפרקים נכשל בחטאי הלשון, אינו אלא כעובר על לאו בעלמא, אבל אינו נדון בעונשים החמורים האמורים על בעל לשון הרע, וכמו שהאיר עינינו רבינו מאיר עיני ישראל הכהן הגדול זיע"א ובזה מילט נפשנו והצילה מרדת שחת, והבא לטהר מסייעין בידו אמן.

ד. בענין לאו דרכילות אם הותר מפני הפסד הזולת

ויקרא (י"ט ט"ז): "לא תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך אני ה'", ועיין בספרא ופירוש רש"י ז"ל שם.

נדה (ס"א א'): "תניא אבא שאול אומר מעשה בסלע בית חורון שהיו מחזיקין בה טומאה ולא יכלו חכמים לבדוק מפני שהיתה מרובה, וכו', ובדקו ומצאו בור גדול מלא עצמות. תנא הוא הבור שמילא ישמעאל בן נתניה חללים דכתיב והבור אשר השליך שם ישמעאל את כל פגרי אנשים אשר הכה ביד גדליה, וכי גדליה הרגן והלא ישמעאל הרגן, אלא מתוך שהיה לו לחוש לעצת יוחנן בן קרח ולא חש מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן, אמר רבא האי לישנא בישא אף על פי דלקבולי לא מבעי, מיחש ליה מבעי, הנהו בני גלילא דנפק עלייהו קלא דקטול נפשא, אתו לקמיה דרבי טרפון אמרו ליה לטמרינן מר, אמר להו היכי נעביד אי לא אטמרינכו חזו יתייכו, אטמרינכו הא אמור רבנן האי לישנא בישא אף על גב דלקבולי לא מבעי מיחש ליה מבעי, זילו אתון טמרו נפשייכו".

ופירש רש"י ז"ל: "יוחנן בן קרח, אמר לו לגדליה שמעתי שבא ישמעאל בן נתניה להרגך (ירמיהו מ'): ביד גדליה, משמע שעל ידי גדליה נהרגו: מיחש ליה מבעי, ושמא הרגתם ואסור להציל אתכם".

וראיתי לגאון המובהק רבי אברהם הכהן ז"ל משאלוניקי בספרו היקר טהרת המים חלק שיוורי טהרה (מערכת ר' כלל נ"ג) שכתב: "רכילות במקום סכנה, אם שמע מראובן שבדעתו להרוג את שמעון מצוה לשומע שיגיד לשמעון שישמור עצמו מראובן, כך אמרו חז"ל בתלמוד נדה (ס"א א') והביא דבריהם רש"י ז"ל בפירושו לירמיה (מ"א ט'), ורבותינו הראשונים [החזקוני והריב"א] כתבו בפסוק לא תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך דבאו בסמיכות לאשמועינן דבמקום סכנה אין לאו זה דלא תלך רכיל בעמך ע"ש, ובשיוורי טהרה לעיל (מערכת ג' כלל כ"ד) ועוד שם (מערכת ל' כלל כ"א) דקדקתי מדבריהם דאם שמע מראובן שדעתו לעשות לשמעון בזיון או נזק ממון, אזי מפני הספק נכון שלא יגיד כלל לשמעון, ודלא כיש חולקים בזה" ע"כ.

ותחילה וראש צריכים אנחנו להביא לפני המעיינים ה"י דברות רבותינו הראשונים כמלאכים ז"ל, שהזכיר בשיוורי טהרה שם.

רבינו החזקוני ז"ל בפירושו לתורה ויקרא (י"ט ט"ז) כה כתב: "לא תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך, אילו נאמר ולא תעמוד בו"י הייתי אומר שתי מצוות הן, עכשיו שכתוב לא בלא ו' על כרחינו שניהם מצוה אחת הן וכו', לא תלך רכיל, אבל אם שמעת עצה על חברך להרגו לא תעמוד על דמו אלא הודע לו העצה".

ובואת הובא בספר רבותינו בעלי התוספות על התורה בפירוש ריב"א ז"ל שם: "יש מפרשים לא תלך רכיל בעמך אף על פי שהזהרתיך על לשון הרע לא תעמוד על דם רעך, שאם אמר לך אדם אחר שיהרגנו לא תעמוד עד שתודיע לו". [ורבינו הגדול רבי חיים ן' עטר ז"ל בספרו אור החיים הקדוש ויקרא (שם) זכה לכוין לדברי רבותינו הראשונים ע"ש].

ונראה שהגאון רבי אברהם הכהן ז"ל דקדק ממה שכתב רבינו החזקוני: "אבל אם שמעת עצה על חברך להרגו לא תעמוד על דמו אלא הודע לו העצה", וכן ממה שכתב הריב"א ז"ל: "שאם אמר לך אדם אחר שיהרגנו לא תעמוד עד שתודיע לו", דהיינו דוקא אם אמר להרגו נפש, רק אז הותר לאו דרכיל, אבל לא אם אמר שרוצה לגונבו או להזיקו דבכהאי גוונא עדיין איסור דרכילות קיים ודוק.

ובעניותי תמה אני על עצמי, דאם כדבריו ז"ל דלאו דרכילות הותר רק גבי פיקוח נפש שאומר שרוצה להרגו דאז מותר לו לומר זאת לשני, מאי טעמא בעינן קרא להתיר לאו דרכילות, והלא כל העבירות שבתורה, זולת שלש עבירות החמורות, הותרו משום פיקוח נפש, וכדאמרו בפסחים (כ"ה ס"א), וכשם שהותר לנו לחלל שבת להציל נפש בישראל, כך הותר לנו לאו דרכילות להציל נפש בישראל, ולמה לי קרא מיוחד להתיר לאו דרכילות משום פיקוח נפש, אתמהא.

ובאמת כל המכוון של רבותינו הראשונים ע"ה הוא ללמדנו דאחר דחפצא דלאו דרכילות היא אמירת והעברת דברי גנאי שאמר ראובן על שמעון, כאן שכוונתו באמירתו היא לתועלתו של השני תו ליכא בזה רכילות ופקע לאו דרכילות, שאין זה רכילות שאסרה תורה, והדברים מדויקים גם בדברי בעל החינוך (מצוה ר"ה) שכה כתב: "שנמנענו מן הרכילות, והענין שאם נשמע אדם מדבר רע בחבירו שלא נלך אליו ונספר לו פלוני מדבר בך כך וכך, אלא אם כן תהיה כוונתנו לסילוק הנזקין ולהשבית ריב", וכו' עיין שם.

ומבואר דכל שיש תועלת באמירת הדברים לסלוק נזק או להשבית ריב והוא באמירתו מתכוין לשם כן שפיר דמי, כי אין זה מדבר רע בחבירו, ומזה תלמד גם לנדון דידן דאם מגלה לחבירו מה רוצה לעשות לו שמעון להזיקו בממונו וכדומה, לית לן בה ושרי ודוק.

ובודאי הגמור אצלי דמה שכתבו הראשונים ז"ל דאם שמע שרוצה "להורגו", לאו דוקא להורגו, ורק דרשו כאסמכתא סמיכות המקראות דסמך לאו דרכילות ללא תעמוד על דם רעך דמיירי בהריגה ודוק.

ושמא תאמר שאחר שאמרו רז"ל בתוספתא דפאה (פרק א') דלשון הרע שקול כנגד כל שלש עבירות החמורות שבתורה, והרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות דעות (פ"ג ה"ג) כתב: "אמרו חכמים שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה, ואין לו חלק לעולם הבא עבודה זרה,

חידושי תורה פרשת קדושים | מגיד דבריו ליעקב

וגילוי עריות, ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כולם, ועוד אמרו חכמים כל המספר בלשון הרע כאילו כופר בעיקר, שנאמר אשר אמרו ללשונו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו, ועוד אמרו חכמים שלשה לשון הרע הורגת האומרו והמקבלו וזה שאומר עליו והמקבלו יותר מן האומרו "ע"ש, אם כן אחר דחזינן חומר לאו דרכילות דשקול כתלת עבירות החמורות הוא, הוה אמינא דאף הוא לא הותר משום פקוח נפש לכך בעינן קרא מיוחד להתירו.

הא ליתא, ואי אפשר לאומרו, שכבר מפורסמים דברות חד מתקיפי קמאי הריב"ש ז"ל בספר תשובותיו (סימן קע"א דט"ל סע"ב): "ומה שאמרת שהגאונים והרשב"א ז"ל כתבו שהעובר על החרמים והשבועות הוא בכלל לא ינקה והיינו כעובד עבודה זרה וכו' - הם הפליגו להגדיל העון ההוא, כמו שעשו חז"ל שאמרו בשבועות (ט"ל ב') שבכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן לא ינקה, וכן שנפרעין ממנו ומכל העולם, ולא אמרו בו שיהרג ואל יעבור כמו באותן שלש עבירות, וזה לא עלה על דעת שום אדם ולא חשב אנוש, אלא שדרך החכמים להפליג בהגדלת העוונות כדי שישמר האדם מלהכשל בהן, אמרו בערכין (ט"ו ב') כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים וכו', וכן במסכת נדרים (מ' א') יצא רבי עקיבא ודרש כל שאינו מבקר את החולה כאילו שופך דמים, ובשבת (ק"ה ב') אמרו הקורע בגדיו בחמתו יהיה בעיניך כעובד עבודה זרה, היאמר אדם באלו וכיצא באלו יהרג ואל יעבור, הא ליכא למימר "ע"ש, ועיין בזה לגאון רבינו חיים פאלאג'י ז"ל בשו"ת לב חיים ח"א (ר"ס כ"ט), ובספרו גנוזי חיים (מערכת כ' אות א'), ועוד לו שם (מערכת ה' אות כ"ח) ועוד לו שם (מערכת ע' אות כ"ו) "ע"ש, ועיין גם בספר שדי חמד חלק הכללים (מערכת ח' כלל צ"ב), ושם חלק דברי חכמים (סימן ז') ונתבאר במקומו בס"ד.

ומינה נמי לנדון דידן דלא יעלה על הלב לומר דלאו דרכילות חמור כל כך עד שצריכה התורה לכתוב פסוק מיוחד להתירו משום פיקוח נפש, וזה ברור.

ולבאורה אדרבה ממקום שבאת, שהרי אמרו רבינו החזקוני והריב"א ז"ל דלא תלך רכיל הותר כדי שלא תעמוד על דם רעך, והרי בעצם לאו דלא תעמוד על דם רעך נכלל שיזהר גם שלא יאבד ממון זולתו וישתדל בהצלתו כמפורש בדברי הרמב"ם ז"ל בספר המצוות (לאוין רצ"ז): "לא תעמוד על דם רעך וכבר אמרו שמי שיכבוש עדות תכללהו גם כן זאת האזהרה כי הוא רואה ממון חבירו והוא יכול להחזירו אליו באומרו האמת, ולשון הספרא מנין אם אתה יודע לו עדות שאין אתה רשאי לשטוק עליה, תלמוד לומר לא תעמוד על דם רעך", וכן הוא בספר החינוך (מצוה רל"ז), ועיין בספר שער המשפט חו"מ (ר"ס כ"ח סק"ב), ולגאון חקרי לב ז"ל חו"מ (ח"א סימן י"ד), ושו"ת משכנות יעקב חו"מ (סימן י"ב), ושו"ת שואל ומשיב מהדורה תניא (ח"ג סימן ק"ע), ובספרו יד שאול יו"ד (סימן רכ"א אות י"א), ואמרי בינה חו"מ (דיני עדות סימן ח'), ושיורי טהרה (מערכת ע' כלל פ"ה וכלל כ"ד), ודמשק אליעזר חו"מ (סימן כ"ח סק"ה), ודברי הגאונים (סוף הלכות עדות), ומשך חכמה (פרשת קדושים), והגהות מקור חסד לספר חסידים (סימן תתר"פ אות ג'), ובספר עולת יחיד בארוכה, ועיין בחיבורי תפארת יצחק (סימן ח') וכתבתי במקומו בס"ד.

ומינה דלאו דלא תלך רכיל שהותר בעבור לאו דלא תעמוד על דם רעך מאחר שסמכתם תורה בקרא אחד וכאשר כתבו רבותינו הראשונים וכנ"ל, הותר לכל אשר נכלל בלאו הזה הן

נפשות והן ממון, ומותר לו לומר רכילות להצילו מהפסד ממון באומרם לראובן דע כי שמעון עומד להזיקך או לגנוב ממך ודוק.

וביותר אני תמה על עצמי מדוע הגאון רבי אברהם הכהן ז"ל לא ראה דברי רבותינו הראשונים בעלי התוספות ז"ל על אתר בההיא דנדה, שכה כתבו: "אטמרינכו הא אמור רבנן האי לישנא בישא, פירש בקונטרס ושמא הרגתם ואסור להצילכם, ובשאלתות דרב אחאי מפרש שמא הרגתם ואם אטמין אתכם חייבתם ראשי למלך, והיינו מיחש מיבעי ליה למיחש, שיש לחוש ללשון הרע להאמינו לגבי זה שזוהר שלא יבוא לו הפסד ולא לאחרים" עכ"ל.

ולשון רבינו הרא"ש ז"ל בפסקיו לנדה שם (ס"ה): "ובענין זה דוקא יש לחוש ללישנא בישא היכן שיכול לבוא לידי היזק לו או לאחרים, אם לא יחוש לו, וכהך עובדא [דרבי טרפון], וההיא דגדליה בן אחיקם, אבל בענין אחר אסור אפילו לחוש ללשון הרע ולהאמינו כלל וכלל", וכן הוא בתוספות הרא"ש נדה שם.

ועל דברי הרא"ש ז"ל הללו כתב הרב תוספת יום טוב ז"ל בהגהות מעדני יום טוב שם: "או לאחרים, וכן כתבו התוספות, וממילא משמע דכמו דמיבעי ליה לחוש אם יכול להיות שיבוא לו נזק לעצמו, הוא הדין נמי אם יכול להיות שיבוא היזק לאחרים דמאי שנא, דבודאי יש לו לאדם לחוש להיזק של אחרים כמו שיש לו לחוש לנזק של עצמו, וכלל גדול בתורה ואהבת לרעך כמוך, ועובדא דגדליה העלה עליו הכתוב כאילו הרג לכל הנהרגים ביד ישמעאל ואף על פי שהיה לחוש לעצמו לא הזכיר הכתוב לזה, והזכיר שלא היה חש לאחרים", וזה כדכתיבנא בס"ד.

ועיינתי במה שרמז הגאון רבי אברהם הכהן ז"ל לעיין בדברי עצמו בספרו שיורי טהרה (מערכת ג' כלל כ"ד) וראיתי שכתב שם: "נראה לי דאם אחד שמע מראובן שדעתו לגנוב משמעון כדי לצערו וכו' נכון הדבר שאין לו להגיד זה לשמעון דשמא ראובן אמר זה בדרך הגזמה בעלמא ועביד אינש דגזים ולא עביד ואיך יהיה זה הולך רכיל ומוציא דבה על ראובן, וראיה לדבר דברי הראשונים בפירוש הסמיכות לא תלך רכיל לא תעמוד על דם רעך דאם שמע מראובן שבדעתו להרוג את שמעון יגיד זה לשמעון דבמשום סכנה לא נאמר לאו דלא תלך רכיל ע"ש, ומינה דאם ליכא סכנה בכהאי גוונא איכא ללאו דלא תלך רכיל" וע"ש. [ועיין בספר זכר עשות (מערכת ע') אות ד'].
אות ד'.

וחושבני שלפי מה שכתבנו בכהאי גוונא מותר לו לומר לשמעון שראובן חושב לצער או להזיק ממנו, ולא אמרינן בהכאי גוונא עביד אינש דגזים, דכל הא דאמרו עביד אינש דגזים הוא שאין לחייבו ולהוציא ממנו ממון על סמך דבריו ודיבוריו כי אכן עביד דגזים ולא עביד, עיין בסוגיא דשבועות (מ"ו א'), ובשיורי טהרה (מערכת ע' כלל פ"ד), ובארוכה בחיבורי כרם יעקב (סימן י"ד אות ג'), אבל בגלל דעביד דגזים שישתוק ולא יגלה און חבירו מפני ספק נזק שיבוא עליו - זו לא שמענו, כי כל שיש צורך ליתא ללאו דרכילות כאשר ביארנו זה הנלע"ד בס"ד.

אחר כותבי כל האמור בס"ד אמרתי לנפשי לעיין בדברי מרא דשמעתתא הוא הכהן הגדול מאחיו מרנא ורבנא החפץ חיים זצ"ל וראיתי לו בספרו הלכות רכילות (כלל ט' ובאר מים חיים אות א'

חידושי תורה פרשת קדושים | מגיד דבריו ליעקב

כה

ואות ט' ואות י"א) שהאריך בפתגמא דנא, והביא ראיות מפורשות דכל כי האי דאין כוונתו אלא לגלות און חבירו לתועלתו שיזהר מנזק וכדומה תו לא מיקרי רכילות ומצוה נמי איכא, והביא גם ראייה מדברי רשב"ם ז"ל ותוספות בבא בתרא (ט"ל ב') וגם דן שם אם בעינן שיהיה מוחזק לעשות דאם לא כן אמרינן עביד אינש דגזים ע"ש, ותלי"ת שזכינו לדעתו של גדול זיע"א.

אך מה שסיים שם: "ואולי יש לחלק בין חשש דשמיעה ובין הסברא דעביד אינש וכו' ואולי הוא חשש רחוק מאוד", לא הבנתי היטב ויש להתיישב עוד בדבר, ואני הנלע"ד כתבתי בס"ד.

ה. בענין חומר איסור מקבל לשון הרע מהאומר

ויקרא (י"ט ט"ז): "לא תלך רכיל בעמיק לא תעמד על דם רעך אני ה'".

כתב הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול (הלכות דעות פ"ז ה"ג): "אמרו חכמים שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא עבודה זרה, וגילוי עריות, ושפיכות דמים ולשון הרע כנגד כולם, וכו', ועוד אמרו חכמים שלשה לשון הרע הורגת האומרו והמקבלו וזה שאומר עליו והמקבלו יותר מן האומר".

ומבואר באר היטב דחמור וגדול איסורו של מקבל לשון הרע, יותר מהאומר לשון הרע.

ומקור הדברים נראה לי בס"ד באוצר מדרשים (חופת אליהו דף קע"ב): "אבק לשון הרע דכתיב ויבא יוסף את דבתם רעה. מיכן אמרו שני צדיקים לקו זה מזה יעקב ויוסף, יוסף שסיפר לשון הרע גרם בית האסורים לעצמו שתיים עשרה שנה, ויעקב שקבלה נסתלקה ממנו שכינה עשרים ושתיים שנה, הא למדת שכל המספר לשון הרע לוקה פעם אחת, והמקבלו לוקה שתיים, וגורם לעצמו גיהנם".

ובתב רבינו הגדול ז"ל בספר חפץ חיים (כלל ו' סס"א): "אמרו חז"ל, שכל המקבל לשון הרע, ראוי להשליכו לכלבים, שנאמר "לא תשא שמע שוא" וסמיק לה "לכלב תשליכון אותו". עוד אמרו, שגדול ענש המקבלו יותר מן האומר" ע"ש.

ומעמא דמילתא נראה פשוט דלא עכברא גנב אלא חורא גנב (עיין ערכין ל' א' ורש"י), כי בלא שיש מי שישמע הלשון הרע, המדבר לא היה מדבר לשון הרע.

ובן ראיתי בספר חפץ חיים (כלל ז' סעיף ז') שכתב: "למקבל גם כן אסור להחליט בליבו את חברו לגנות עבור זה וכנ"ל, ומלבד איסור הקבלה עובר על לאו ד"לפני עור לא תתן מכשול" עם עוד כמה עשין ולאויין כנ"ל בפתיחה, כיון שהמספר בודאי עובר על איסור לשון הרע, והוא בשמיעתו הביאו לאיסור זה, דאילו לא היה רוצה לשמוע מאיתו, לא היה חבירו בא לכלל איסור, וכל שיתקבל יותר לפניו דברי המספר ויהיה אהנו מעשיו, יהיה יותר גרוע להמקבל גם כן, שעל ידו בא חבירו לאיסור גדול כזה", ועוד עיין שם בחפץ חיים (הלכות רכילות כלל ו' סעיף ז') ודוק היטב.

וראיתי לגאון רבי משה חאגיז ז"ל בספרו היקר משנת חכמים (סימן מ"ה) שכה כתב: "ובכלל הסרת נזק האזן צריך להיות מסיר אזנו משמוע לשון הרע, פוק חזי במסכת פסחים (פ"ז ב'): "אמר רבי יוחנן מפני מה זכה ירבעם בן יואש מלך ישראל להמנות עם מלכי יהודה, מפני שלא קבל לשון הרע על עמוס, ודוד מלך ישראל שקבל לשון הרע נענש כאומרם במסכת שבת (נ"ו ב'), ואם כן כל שכן לאומר לשון הרע דתנן בערכין (ט"ו א') האומר בפיו חמור מן העושה מעשה שכן מצינו שלא נתחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע" עכ"ל.

ולבאורה תמוה דמה הוא זה שכתב ועשה כל שכן מהשומע למדבר, והרי נתבאר דהשומע המקבל חמור מהאומר, וכדכתב הרמב"ם ז"ל להדיא, וכדאסברה ניהלן רבינו החפץ חיים ז"ל, וצ"ב.

ו. בענין חומר איסור לאו תלך רכיל בעמך

ויקרא (י"ט ט"ז): "לא תלך רכיל בעמך, וגו', לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא".

וראיתי לריש גלותא דבבל הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל בספרו עוד יוסף חי על התורה (פרשת קדושים דל"ב ע"ב) שכה כתב: "הענין כאן, אם ראובן הרע לשמעון בדיבור בלבד, שהיא הרעה בכח ולא בפועל, אין לשמעון לומר בבקשת המחילה דבר זה אינו ניתן לימחל ולא אמחול לו, אף על פי שהוא רוצה להיות אחי ומבקש ממני מחילה, דודאי טועה המסרב בדבר זה, וצריך למחול לו, כיון שהוא מבקש מחילה ממך שרוצה להיות אחיך, כי זאת הרעה שהרע ראובן לשמעון לא היתה רעה "בפועל" אלא רק "בכח", כי אין הדיבור פועל אלא כח, וכל שהוא בכח ולא נעשה בפועל אינו בסוג הקיום ודומה לחלום שאין בו ממשות.

ולבן אחר שצוה את האדם לא תלך רכיל בעמך, ורכילות היא רעה בדיבור דוקא, כי זה נקרא רכילות ואין כאן פועל, ובודאי האדם צריך להזהר שלא יעשה רעה לחבירו אפילו בדיבור בלבד, ובא הכתוב שלאחריו להזהיר את כל מי שרכילו עליו שחבירו הריע לו בדיבור, שאם בא חבירו לבקש האחוה שצריך למחול.

ולזה אמר לא תשנא את אחיך בלבבך, פירוש אם זה שהרע לך בדיבור נתחרט, ועתה רוצה להיות אחיך על ידי בקשת מחילה שנתחרט על דיבור הרע שדבר עליך, אתה לא תשנאהו אלא תמחל לו ותרצה בו להיות אחיך. יען כי הוכח תוכיח את עמיתך, פירוש זה שרוצה עתה להיות עמיתך, אם תבא להוכיחו ולדון עמו על עון שחטא לך, לא תוכל למצוא בו רע בפועל אלא רק עון של כח, והיינו "הוכח" לשון כח, וגם הוכח בהפוך אתוון הוא הכח, כלומר אם תוכיח אותו לא ימצא בידו אלא עון של כח, ולא עון של פועל, כי הדיבור הרע אינו רע של פועל, אלא רע של כח, ולכן בדין הוא כיון שעתה מתחרט ומבקש להיות אחיך, לא תשא עליו חטא זה ותשנאהו, דאינו כדאי חטא זה של הדבור שהוא רק בכח, לדחות המחילה ולהגביר השנאה" ע"כ. עיין שם שהאריך.

חידושי תורה פרשת קדושים | מגיד דבריו ליעקב

ל

ובעניותי עם שאיני כדאי כלל וכלל, לא זכיתי להבין אמרי קדוש זיע"א, חדא שגם אם אדם חטא לחבירו **בפועל ממש**, שעשה מעשה כנגדו, כגון שחבל בו ופצע אותו, או שגזל ממנו, כשבא לבקש ממנו מחילה צריך למחול לו כנודע וכמפורסם וככתוב בשלחן ערוך או"ח (סימן תר"ו ס"א) **אפילו** לא הקניטו אלא בדברים ע"ש.

והנאון רבינו זלמן ז"ל באגרת התשובה (פי"א ד"ק ע"א) כה כתב: "והרי אפילו במידת בשר ודם כן, שצריך האדם למחול תיכף ומיד שמבקשים ממנו מחילה, ולא יהא אכזרי מלמחול ואפילו בקוטע יד חבירו, כדאיתא בבבא קמא (צ"ב א'), ואם ביקש ממנו שלש פעמים ולא מחל לו - שוב אין צריך לבקש ממנו. והגבעונים שביקש דוד המלך ע"ה מהם מחילה בעד שאול שהמית את הגבעונים, ולא רצו למחול, גזר דוד עליהם שלא יבאו בקהל ה' שהם רחמנים וכו' כדאיתא ביבמות (ע"ח ב'), ובמידת הקב"ה על אחת כמה וכמה לאין קץ, ומה שמשבחים ומברכים את ה' חנון המרבה לסלוח, "המרבה" דייקא, וכמו שכתוב בעזרא ורב לסלוח", והדברים נוראים. [ומה שכתב הגר"ז ז"ל: "ומה שמשבחים ומברכים את ה' חנון המרבה לסלוח "המרבה" דייקא, וכמו שכתוב בעזרא ורב לסלוח", כי בספר עזרא לא מצאתי לשון זה, עיין שם פרק ט', ולשון כזה "ורב לסלוח" כעת לא מצאתי בתנ"ך כלל, ורק בישעיה (נ"ה ז') כתוב: "וישוב אל ה' וירחמהו, ואל אלהינו כי ירבה לסלוח", ואולי לשם התכוין הגר"ז ז"ל, או שכוונתו שבעזרא שם מבואר וכתוב ענין רוב הסליחה שהשי"ת סולח לבניו וצ"ב].

ואם כן מאי רבותא דעון וכילות שהוא רק בכח, כדכתב מוה"ר ז"ל, יותר משאר העוונות, וכולם שווים שצריך למחול לו כאשר מבקש מחילתו.

ותו בעניותי איני מבין איך אפשר לומר שחטאי הדיבור שהם רק ב"כח" לא בפועל והם "דומים לחלום ממש" - והלא הם חטאים גמורים ממש, וחמורים שבחמורים, ובסיבתם חרב בית קדשנו ותפארתנו, וגלינו מארצנו, ונתרחקנו מעל אדמתינו, והארכתי בזה בחיבורי הדר יעקב ח"ג (סימן ט"ז וי"ז) ועיין גם בחיבורי מנוחת שלום ח"ט (סימן ##), בענין קלקולי ופגמי עון לשון הרע רח"ל, ע"ש. [ומאמר זה ונדפס עם הוספות בקונטרס אמרי חיים שבסוף ספר חפץ חיים, ומשם נקבע בחיבורי תורת יעקב על חומש ויקרא (דף קע"ד ואילך)].

ומפורסם וידוע לכל כי בעטיו של חטא הדיבור נמשכת הגלות השחורה שלנו, וכל זמן ששטן זה מרקד בינינו רח"ל, הגלות נמשכת ומתארכת ואין בן דוד בא, והאריכות בזה אך למותר, ואמרו רז"ל במדרש שמות רבה (פי"א ס"ל): "היה משה מהרהר בלבו ואומר מה חטאו ישראל שנשתעבדו מכל האומות, כיון ששמע דבריו אמר לשון הרע יש ביניהם, האיך יהיו ראויים לגאולה" ע"ש.

והנאון חיד"א ז"ל בספרו לב דוד (פרק כ"ד) הביא משם ספר ברכת טוב: "בעון לשון הרע הגדול מכולם (מע"ז ג"ע וש"ד) הוא הגלות האחרון הגדול והחמור והארוך (ר"ל מכל הגלויות), ואין תיקונו אלא בתורה" עיין שם.

והוסיף הגאון חיד"א ז"ל (שם ד"ה וזו) וכתב: "ומאחר שהגלות הזה הוא בעון לשון הרע, מוכרח שצריך לשוב מעון לשון הרע, שאם לא איך יתכן שתבוא הגאולה, וזה טעם לאורך הגלות

מגיד דבריו ליעקב | חידושי תורה פרשת קדושים

לא

הזה המר והנמהר זה כמה מאות שנים [משום] שצריך לתקן העון הזה, ואשר בעבורו הוא הגלות ועדיין לא שבנו, וכן כתב בספרו כסא רחמים על אבות דרבי נתן (פרק מ') ע"ש, וכן כתב הרב בעל מסגרת השלחן ז"ל בספרו תוספת חיים (פתיחה לתהלים), ובספרו הנהגת אדם מגדולי ישראל (לחם הפנים אות י"א דף ר"ז). ועיין היטב בדברי האור החיים הקדוש ויקרא (י"ד ט), והאריך בזה רבינו החפץ חיים זצ"ל בהקדמת ספרו, ובספרו חומת הדת (פרק י"ד), ובהרבה מקומות מחיבוריו, ובספר אמרי אמת (פרשת שמות תרצ"ג) כתוב: "איתא שמושה רבינו היה מתוקן לגאולה, ודתן ואבירם דיברו לשון הרע וקלקלו הגאולה" עכ"ל.

ובתב בספר מעלות התורה: "כי ידוע ששלוש גליות הראשונים היו בעון עבודה זרה גילוי עריות שפיקות דמים, ונגאלו בזכות אברהם יצחק ויעקב, וגלות הנה האחרון הוא בעון לשון הרע ושנאת חנים שהוא הפך התורה, ותהיה הגאולה בזכות משה ובזכות התורה שנתנה על ידו, (זוהר חדש דף י') ולכך זה הקץ נסתם מכל עין, כמו שכתוב במשה ולא ידע איש את קבורתו" עכ"ל.

וארבה מצינו חומר גודל בחטא הדיבור שלא מצינו בשאר עבירות, שבשאר עבירות אם אינו מתפייס ומוחל בראשונה, יחזור ויעשה כן שניה ושלישית, ואם לא התפייס בשלש פעמים אינו זקוק לו כדכתב מרן ז"ל בשלחן ערוך שם (סעיף א'), ובספר הרוקח הלכות תשובה הנדפס כעת (פרק דרכי התשובה דף ק"ז) כתב: "כל מי שחבירו מבקש ממנו מחילה ואינו מוחל לחבירו אין עוונותיו שלו נמחלין" ע"ש.

אבל המוציא שם רע על חבירו אמרו בירושלמי אין לו מחילה עולמית, ואינו צריך למחול לו, והעתיקהו להלכה רבים מרבותינו הראשונים ז"ל עיין בדברי רמ"א ז"ל בהגה שם (סס"א), ומו"ז הגאון ז"ל בכף החיים (שם אות ל"ג) הביא דברי מהר"ח ז"ל שבספר לב דוד דהמוציא שם רע אין לו מחילה עולמית כלל אף שהביא אלף שורות עד שימחל, ובספר עזר מצריו ח"ג (אביר ישראל ד"ו סע"ב) הביא משם ספר הדרך לתשובה על הרמב"ם הלכות תשובה (פ"ב ה"י) דמי שהוציא שם רע על חבירו, אין לו למחול גם מצד ענוה, שהרי אם ימחול לו בזה עצמו מקיים השם רע כי השומעים ידמו שאינו מקפיד על השם רע משום שהאמת ולכן אין למחול ע"ש. וספר הנ"ל אינו תחת ידי לראות הדברים בשרשן, ובחידושינו כתבנו בזה בס"ד, הרי שעון זה של המוציא שם רע על חבירו אף על פי שאינו אלא דיבור בעלמא חמור מעון דבמעשה ובפועל ממש, וצ"ע.

סוף דבר לפי שעה לא זכיתי לרדת לסוף דעתו הרמה והקדושה של מוה"ר הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל זיע"א והיודע פשר דבר יעמידני בקרן אורה ושכמ"ה.

* * *

ראיתי בספר הרוקח הלכות תשובה הנדפס כעת (פרק דרכי התשובה דף ק"ח) שכה כתוב שם: "אמר רבי חמא בר חנינא כל האוכל ושותה עם חבירו ומראה לו סבר פנים יפות ומדבר עליו לשון הרע - הקב"ה קורא אותו רע, שנאמר מרמה בלב חורשי רע. וכל מי שמדבר אחד בפה ואחד בלב הקב"ה קורא אותו תועבה שנאמר תועבת ה' שפתי שקר", ומצויין שמקור הדברים

חידושי תורה פרשת קדושים | מגיד דבריו ליעקב

לב

במדרש משלי (פ"ב ס"ב), ועיין לרבינו החפץ חיים זצ"ל בספרו שמירת הלשון (שער הזכירה פ"ט ופי"א) ע"ש.

ולכאורה יש להבין מדוע דוקא כשאוכל ושותה עם חבירו ומראה לו סבר פנים יפות ומדבר עליו לשון הרע אזי נקרא **רע**, והרי גם בלא כל זה, אלא רק מדבר לשון הרע על חבירו גרידא נקרא רע כאומרם במסכת סוטה (מ"ב א') וסנהדרין (ק"ג א'): "כת מספרי לשון הרע דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע צדיק אתה ולא יהיה במגורך רע", ועיין בדברי רש"י ז"ל (שם ושם).

ובספר תורת חיים סנהדרין שם כתב: "כת מספרי לשון הרע דכתיב לא יגורך רע סיפא דקרא תאבד דוברי כזב. ועוד נראה דכל המז"ל נקרא רע שנאמר ויהי ער בכור יהודה רע כמו שאמרו בנדה (י"ג ב') ובספר הזוהר והחוטא בלשונו ומספר לשון הרע כמז"ל דמי דברית הלשון וברית המעור זה לעומת זה הן ככתוב בספר יצירה וזהו שנאמר אל תתן את פיך לחטא את בשרך ולהכי איהו נמי אקרי רע" ודוק.

עוד יש להבין דריהוט המדרש מראה שהמדבר לשון הרע נקרא "רע", ואילו המדבר אחד בפה ואחד בלב נקרא "תועבה" והוא גרע טפי מהנקרא רע, וצ"ב שלכאורה הרי עון לשון הרע חמור טפי מאחד המדבר בפה ואחד בלב, ועיין.

חידושי סוגיות

(יבמות נ"ג ב, נ"ד א')

א. בענין אשת איש שזינתה ונתברר שהיתה אז פנויה

[מנוחת שלום ח"ב סי' מד]

תשל"ז.

פאלאגי ז"ל בספרו עיני כל חי כתובות (נ"א ב' דל"ג ע"ג), ולגאון רבינו יוסף חיים ז"ל בספרו רב ברכות (דף כ"ז), ושו"ת בית יצחק יו"ד (ח"א סימן ב' אות כ"ב), ועוד שם בארוכה (סימן ח'), ולגאון היער"ר ז"ל בספרו כנסת יחזקאל חלק המערכות (מערכת א' ערך אשת איש דס"ב ע"ב), ושו"ת דברי ישראל וועלץ ח"ב (אה"ע סימן א') ואכמ"ל.

ובענייני תמה אני על עצמי, כי לדעתי היא משנה שלימה ולא ראיתי מי שהביא ראייה זו, שהרי כך שנינו "הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד, אפילו הוא שוגג והיא מזידה, או הוא מזיד והיא שוגגת וכו' קנה" וכו"ל, ופירש רבינו המאירי ז"ל שם: "הבא על יבמתו וכו' בין במזיד, כגון שידוע שהיא יבמתו אלא שאינו בועלה לכוונת קנין אלא לשם זנות בעלמא, או שנתכוין לאשת אחיו בחייו ונודע שכבר מת: אפילו הוא שוגג והיא מזידה, כגון שהוא סבור שהיא אשתו והיא יודעת ומתכוונת לזנות: בין היא שוגגת, כגון שלא ידעה שמת בעלה ונתכונה לו, ונמצא יבמה, או הוא מזיד ומכיר בה ומתכוון לזנות, והוא הדין אם שניהם מזידים, כלומר ששניהם נתכוננו לזנות ואחר כך נודע שכבר מת הבעל, קנה" ע"ש.

והרי הוא כמבואר מכל לשונו דכל כי האי אינה נאסרת עליו, וכמו שיראה המעיין

יבמות (נ"ג ב'): "הבא על יבמתו, בין בשוגג בין במזיד, בין באונס בין ברצון, אפילו הוא שוגג והיא מזידה, הוא מזיד והיא שוגגת, הוא אנוס והיא לא אנוסה, היא אנוסה והוא לא אנוס, קנה ולא חילק בין ביאה לביאה".

ופירש רש"י ז"ל: "הבא על יבמתו שוגג כסבור שהיא אשתו או אשה אחרת: מזיד לשם זנות ולא לשם מצוה".

וכבר מפורסמת חקירת הגאון המובהק רבי חיים אלפנדרי ז"ל בשו"ת מוצל מאש (סימן מ"ו) במי שבא בזנות על אשה המוחזקת כאשת איש ושניהם לדבר עבירה נתכוונו, ואחר זמן נתברר שבזמן שזינתה כבר היה בעלה מת, אם היא מותרת לבעל, כיון דלפי האמת היתה אז בשעה שזינתה פנויה, או דילמא נאסרה כיון דתרווייהו סברו דבעלה חי ולעבירה נתכוונו, עיין שם.

וגדולי גאוני בתראי ז"ל האריכו בזה הרבה, ועיין לגאון חיד"א ז"ל בספרו ברכי יוסף אה"ע (סימן י"א אות ג'), ובספרו מראית העין כתובות (נ"א א'), ובספרו בשמחת הרגל על רות (ד"ו סע"ג) ובספרו חומת אנך רות (שם), ועוד עיין לגאון מהרי"ט אלגאזי ז"ל בשו"ת קדושת יום טוב (סימן י"ד), ולגאון רבי יהודה נאג"ר ז"ל בספר לימודי ה' (לימוד ק"פ), ושו"ת מהרי" אסאד ח"ג (סימן רנ"ה), ולגאון רבי חיים

חידושי סוגיות | מגיד דבריו ליעקב

ניחא, וכההיא קידושין (פ"א ב') ונזיר (כ"ג א') ע"ש, אבל לומר שתאסר עליו מהיכי תיתי, והרי פנויה היתה, וצל"ע.

עד כאן נדפס בקונטרס הגהותי שבסוף ספר כנסת יחזקאל ירושלם תשמ"ב, ועכשיו ראיתי לגאון ישועות יעקב ז"ל אה"ע (סימן י"א אות ו') שאחר שהביא חקירה זו כה כתב: "והאריכו הרבה האחרונים, וכל האריכות אך למותר, דבוודאי האשה מותרת דמה בכך שנתכוונה לאיסור הואיל ובאמת לא זינתה, וראיה מההיא דכתובות (ט' סע"א) ואי בעית אימא דכל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו אף דבשעת מעשה ספק היה כדקאמר התלמוד נוה לאדם שיבוא על ספק אשת איש וכו', ומעתה נשמע הדין שנסתפקו האחרונים, ובלאו הכי אין כאן ספק לדעתי כמו שכתבתי", והובא בפתחי תשובה אה"ע (שם אות ג') ועיין שם.

וגם הוא ז"ל לא העיר מהמשנה דיבמות שהבאתי, ומכל מקום פשוט היה לו מסברה שאינה נאסרת, והיינו כדכתיבנא בס"ד.

ובראיה שהביא הגאון ישועות יעקב ז"ל מדוד המלך, יש עוד לעיין, וכבר הרגיש בזה החיד"א בספר ברכי יוסף אה"ע (שם) עש"ב, ועוד יתבאר בעזה"י.

ודוק היטב. וירשום אצלי בגליון שיש לעיין בספר כנסת הגדולה אה"ע (סימן קנ"ז הגה"ט אות כ') ועוד שם (הגב"י אות כ"ז). ועכשיו לא מצאתי.

ולדחות ולומר דאין הכי נמי היבמה נקנית ליבם, שהרי סוף סוף בא עליה עם כונת ביאה, מכל מקום מעתה תאסר עליו, וכהצד השני שבחקירה דלעיל, ז"א שסתומות המשנה כפירושה דכשקונה אותה לאשה, היינו לכל הדינים ומותרת לו, ומה גם שמוכרחים אנחנו לומר כן לפי דעת כל האחרונים ז"ל שסוברים שאין דרך המשנה לומר שמותר מצד אחד, אבל אחתי אסור מצד אחר, וכנדון דידן, שאמנם קנאה לו לאשה, אבל אסורה לו מדין שכוונה לאיסור, ועיין בשו"ת חכם צבי (סימן א') בזה בנדונו, ועיין גליוני הש"ס שבת (ג' א') ושדי חמד (מערכת א' כלל ט"ו) ועוד לו שם (מערכת מ' כלל ח') ואכמ"ל.

והאמת אומר שבעניוטי מעולם לא הבנתי חקירת גדולי האחרונים הלזו, ואיני מבין הכיצד יתכן לומר שתאסר עליו, והלא סוף סוף נתברר דהיתה פנויה, ומה בכך שהם שניהם חישובו לאיסור, אטו הך מחשבה תהני לאוסרה עליו, ובשלמא אם החקירה היתה אם צריך כפרה על מעשה זה מפני מחשבתם הרעה

ב. בענין אם ישן מוליד

[מנוחת שלום חי"ב סי' מה]

ובתלמוד שם: "אנוס דמתניתין היכי דמי, אילימא כשאנסוהו גויים ובא עליה והאמר רבא אין אנוס לערוה לפי שאין קישוי אלא לדעת. אלא בישן. והאמר רב יהודה ישן לא קנה ביבמתו".

יבמות (נ"ג ב'): "הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון אפילו הוא שוגג והיא מזידה הוא מזיד והיא שוגגת הוא אנוס והיא לא אנוסה היא אנוסה והוא לא אנוס קנה ולא חילק בין ביאה לביאה".

יוחנן בנותיו של לוט הולכות לעבור עבירה ונתפקדו באיזה זכות - בזכות מואב, מי אב שנאמר באברהם כי אב המון גוים".

והגאון מהר"ש יפה ז"ל ביפה תאר למדרש שם (ד"ש ע"ב) כתב: "הולכות לעבור עבירה בתמיהא, ואף על גב דאשכחן רבים בני זנונים כי השי"ת לא ישנה הטבע מפני החוטא [א"ה עיין עבודה זרה נ"ד ב']. מכל מקום פקודת שתי בנות לוט מאביהן הזקן בשתי לילות תכופות הוא דבר זר, ועוד שנודמן להם יין ולא היה אלא בהשגחה כנ"ל, ועוד שזרע השיכור אינו מוליד כמו שכתבו הטבעיים".

ומבואר באר היטב דאין להביא ראיה כלל מעובדא דלוט ובנותיו, כי לפי האמת אכן בנות לוט לא היו צריכות להתעבר מהסיבות שמנה הרב יפה תאר וכנ"ל, ולא נתעברו אלא בזכות אברהם, והפקידה והעיבור הזו לא היתה טבעית אלא דרך יציאה מסדרי בראשית, ואם כן אין ללמוד ממעשה לוט כלום, וכההיא דאין מזכירים מעשה נסים (חולין מ"ג א') שאין להביא משם ראיה כדפירש רש"י שם, ועיין תוספות גיטין (מ"ו ב), ובזה נתיישבה "הראיה שאין עליה תשובה" שהביא הגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל ודוק היטב.

ואדרבה חושבני שאם באנו ללמוד מעובדא דלוט ובנותיו, אזי יש ללמוד כדברי רש"י ז"ל דבעלמא ישן אינו מוליד, וכאן בלוט זכות אברהם עמדה שנתעברו בנותיו, ועלו דברי רש"י ז"ל יפה ושלמה משנתו כמנהגו הטוב, ואתי שפיר.

והנה מה שכתב היפה תאר ש"זרע השיכור אינו מוליד כמו שכתבו הטבעיים", לפי שעה איני יודע מי הם, אבל לכאורה הדבר נסתר מתלמוד ערוך בנדרים (כ' ב) על הפסוק וברותי מכם את הפושעים ב', ובכללם בני

ופירש רש"י ז"ל: "ישן לא קנה ביבמתו, דישן לאו בר דעת הוא ואין קנינו קנין". ועיין בדברי הראשונים ז"ל שם.

וראיתי לגאון המובהק רבי יוסף ענגיל ז"ל בספר גליוני הש"ס יבמות (שם) שכה כתב: "יש להביא קצת ראיה דישן אינו מוליד, מדברי רש"י ז"ל כריתות (י"א א' ד"ה וכי מכיון) שכתב דאינו מתכוין אינו מוליד ע"ש, והתוספות שם תמהו "מנא ליה הא".

ונראה כוונת רש"י ז"ל היא על מה שאמרו (שם ע"ב) מתכוין שלא כדרכה וכו' כאינו מתכוון דשכבת זרע כתיב, וסבירא ליה לרש"י ז"ל דהאי "שכבת זרע" כתיב קאי אתרוויהו אשלא כדרכה ועל אין מתכוון, דטעם פטור שניהם משום דשכבת זרע כתיב, וזהו הדמיון שלא כדרכה לאינו מתכוין דשניהם פטורים מטעם אחד, ואם כן מדקאמר שם בתר הכי ניעור שלא כדרכה פטורין כישן מאי טעמא שכבת זרע כתיב, מוכח דגם ישן אינו ראוי להזריע.

ובפשיטות יש ראיה מרש"י כריתות הנ"ל דישן אינו מוליד, כיון דלרש"י אינו מתכוין דהיינו נפל מן הגג וכו' אינו מוליד ע"ש, אם כן ישן נמי הרי הוא אינו מתכוין כמבואר להלן (נ"ד א') ובתוספות (ד"ה ישן) עיין שם".

וסיים הגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל: "אבל הראיה ממעשה לוט לכאורה היא ראיה שאין עליה תשובה, ועל כן דברי רש"י צ"ע, וגם [צ"ע] על התוספות שהקשו מאן לימא לן וכו', ועדיפא היה להם להקשות דמפורש להיפוך במעשה לוט".

מדרש רבה בראשית (פנ"א ס"א): "אמר רבי יהודה ב"ר סימון ורבי חנין בשם רבי

חידושי סוגיות | מגיד דבריו ליעקב

והגהות מהר"צ חיות נדרים שם, אם כן יש מקום לומר דכשם שבני שכרות הכוונה בין שהוא שיכור ובין אם היא שיכורה וכדכתב הרא"ש ז"ל וכנ"ל, מינה נמי לבני ישנה דלא שנא בין הוא ובין היא, ולפי זה שמע מינה דישן מוליד, ועיין.

ומצאתי לגאון מבוסק ז"ל בספר אוצר י"ד החיים (סימן תרס"ו) שעמד והעיר בזה על היפה תאר: "וצע"ק דהא איתא בני שכרות, ואפשר שרוב אינו מוליד אבל מיעוט מולידין" עכ"ל.

ולדעתי מדברי הרב יפה תאר ז"ל משמע דאין זרע השיכור מוליד כלל, כי אם כדברי הגאון מבוסק ז"ל דרובם אכן אינם מולידים ומיעוטם מולידים למה "הדבר הזר" שנתעברו בנות לוט והטעם האחר שכתב היפה תאר אינו מספיק לעשותו "דבר זר".

ובפרט שהרי במדרש רבה האומר הוא האמורא **רבי יוחנן** וכנ"ל, והוא חייש למיעוטא וכמו שכתב הגאון המובהק רבי הלל מווילקי ז"ל בספרו היקר ונגש הכהן (כלל ו' דל"ח ע"א) על פי התוספות בכורות (כ' ב') ע"ש, ועיין שו"ת שואל ומשיב מהדורה תליתאה (ח"ג ס"ס ק"ג) (וצ"ע), ואם כן מה גודל התמיה של רבי יוחנן "בנותיו של לוט הולכות לעבור עבירה ונתפקדו" וכו' ועיין.

שכרות ע"ש, ופירש המיוחס לרש"י: "בני שכרות שמשמש בשכרות דביאתו לאו ביאה גמורה, אלא כביאת זנות היא שאינו מתכוין אלא לבעול בעלמא", ובפירוש הרא"ש ז"ל שם: "בני שכרות אם הוא או היא שכורים ואין כונתם שלימה ובלא דעת נפש לא טוב", וכעין זה פירש הר"ן ז"ל.

הרי מבואר בתלמוד ששיכור יכול להוליד, וזה היפך ממה שהביא הרב יפה תאר ז"ל, משם "הטבעיים", ולא ידעתי מדוע לא הרגיש בזה וצ"ב.

ולחלק ולומר דהרב יפה תאר ז"ל דיבר בשיכור שהגיע לשכרותו של לוט דבכהאי גוונא אינו מוליד, אבל התלמוד מדבר בשיכור אבל לא שהגיע לשכרותו של לוט - אינו מסתבר, מלבד דסתימות דברי הרב יפה תאר ז"ל לא משמע כן, עוד בה דאף שמצאנו חילוק כזה כהיא דעירובין (ס"ה ב') ועיין לרב המאירי ז"ל שם ולחולין (ב' א') ולרמב"ם בהלכות נזירות (פ"א הי"ב) והלכות מכירה (פכ"ט הי"ח), מכל מקום היינו לענין מצות חלויות וחיובים, אבל במידי ד"מציאות" אינו מסתבר לחלק בין סוגי השכרות וצ"ב.

ואולי יש לדקדק ולומר דאחר שבמסכת כלה (פ"א) שנו רבותינו בכפיפה אחת ובהמשך אחד בני ישנה עם בני שכרות ע"ש, ועיין בהגהות מסורת הש"ס נדה (י"ב א')

ג. בענין כוונת ביאה ביבום

[מנוחת שלום חי"ב סי' מו]

ה' ניסן תש"ל.

מה אידון בה, ואחזיק טובה למי שיבאר ויאיר הדברים.

וזה יצא ראשונה, רבינו המאירי ז"ל בבא קמא (כ"ז א') כה כתב: "אף על פי שהבא על

יבמתו בין באונס בין ברצון, בין בשוגג בין במזיד קנאה, דוקא כשמכוין לביאה אלא שסבור שהיא אחרת, וכן צריך שיתכוונו שניהם לביאה", והובא גם בשיטה מקובצת שם.

הרי שכתב להדיא "וצריך שיתכוונו שניהם לביאה", ותמוה שהרי מצד האשה לא בעינן כוונת ביאה וכמשנ"ת, וכן גם מבואר בדברי רבינו המאירי ז"ל גופיה ביבמות (שם) שפסק שהבא על הישנה קנאה, הרי שמצד האשה אין צריך כוונה, וצ"ב.

וכיוצא בזה יש להעיר גם על דברות רבינו הרדב"ז ז"ל בספרו מצודת דוד הוא ספר טעמי המצוות שלו (מצוה קכ"ט דכ"ט ע"ב) שכתב: "וצריך לקדשה בפרוטה וכו' וממה שכתבנו תבין למה שאמרו רז"ל שאם בא עליה שלא ככוונה לא קנאה, כי הביאה צריכה כוונה נכונה, וכל שכן בסוד היבום שהוא צריך למשוך נפש אחיו" ע"ש.

ואיני מבין והלא משנה שלימה שנינו: "הבא על יבמתו בין בשוגג בין ברצון במזיד (לשם זנות, רש"י) בין באונס בין ברצון וכו' קנאה" כדאיתא ביבמות (נ"ג ב'), ואמרו שם ואפילו דתרוויהו לא מיכווני למצוה קנה כדתני רבי חייא אפילו שניהם אנוסים קנה, וקיימא לן דכל שנתכוין לשם ביאה בעלמא קנה וכמשנ"ת, וצ"ע.

יבמות (נ"ד א'): "אמר רב יהודה ישן לא קנה ביבמתו, דאמר קרא יבמה יבא עליה עד דמכוין לה לשם ביאה, והתנא בין ער בין ישן, אימא בין ערה בין ישנה וכו'. אמר רבה נפל מן הגג ונתקע ביבמתו לא קנה (ולא אכיון לביאה, רש"י). אמר רבא נתכוין להטיח בכותל והטיח ביבמתו לא קנה, להטיח בבהמה והטיח ביבמתו קנה, דהא איכון לשם ביאה בעלמא".

ומבואר דביאה קונה ביבמה רק כשהיבם מתכוין על כל פנים לשם ביאה בעלמא, ועוד מבואר שכוונת ביאה בעינן רק מצד היבם, אבל אין צריך כוונה מצד האשה, שהרי הבא על יבמתו כשהיא ישנה קנאה, ועיין בחידושי הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל והר"ן ז"ל קידושין (ב' א') ע"ש.

וזו לשון הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות יבום (פ"ב הג"ג וה"ד): "הבא על יבמתו, בין בשוגג בין במזיד, בין באונס בין ברצון, בין שהיה הוא מזיד והיא שוגגת או אנוסה, בין שהיתה היא מזידה והוא שוגג או אנוס, בין שהיתה ישנה בין שהיתה ערה, בין שבא עליה כדרכה בין שלא כדרכה, אחד המערה ואחד הגומר קנה. במה דברים אמורים, שנתכוון לבעול, אבל אם נפל ונתקע בה, או שבעלה שיכור שאינו מכיר כלום, או ישן לא קנה. נתכוון להטיח בכותל, והטיח ביבמתו לא קנה. להטיח בבהמה, והטיח ביבמתו קנה, שהרי נתכוון לשם בעילה מכל מקום".

והנה מצאתי לרבנן גדולי קמאי ובתראי נוחם עדן, שלכאורה לא כתבו כן, ואיני יודע

חידושי סוגיות | מגיד דבריו ליעקב

דביאת יהודה היתה ביאת יבום, דהיבום אז היה נוהג בקרובים, ואולם יש לחלק דשם על כל פנים תמר היא נתכונה למצוה, וכונתה נמי מילתא היא עיין לקמן (נ"ג ב), מה שאין כן ביבום בעלמא עכשיו שאין מתכוונין וכו' יש לחוש דתרוויהו לא מיכווני" עכ"ל.

ואיני מבין דבריו ז"ל היטב, שהרי כבר מבואר דכוונת **האשה** אינה מעלה ואינה מורידה, ומהו זה שכתב [וכוונתה] [של האשה] נמי מילתא היא, וצ"ב.

וראב"ד פה עיר הקדש ירושלם ת"ו, הגאון רבי פינחס עפשטיין זצ"ל, בספרו היקר מנחה חריבה על מסכת סוטה (דמ"ח ע"ד) כתב: "ואף שיהודה לא ידע כלל שתמר יבמתו וכלתו ובכהאי גוונא לא קנה בלא כוונה גם ביבמתו", ולפי האמור דכל שנתכוון לביאה קנאה הוא הדין גבי יהודה, וצ"ב.

ורבינו הריטב"א ז"ל בחידושו לקידושין (ב' א' ד"ה ואי בעית) כתב: "גבי יבמה לא מצי למיתני האיש קונה, דאם כן הוי משמע דבעינן דעתו מיהת, ואנן אמרינן (יבמות שם) דאפילו שלא מדעת שניהם נקנית, כדקיימא לן שאם נפל מן הגג ונתקע ביבמתו קנאה ולהכי קתני הכא (קידושין ב' א') היבמה נקנית".

וביוצא בזה כתב עוד בריטב"א ז"ל בחידושו שם (י' א' ד"ה אמר אמיר): "ביבמה לא הלכו אחר דעתו כדי שנאמר דעתו על גמר ביאה שבפירוש ריבתה תורה שוגג כמזיד והבא על יבמתו אפילו באונס ושלא מדעת שנפל ונתקע בה קנאה", עיין שם.

והנה זה אמת דלא בעינן דעת היבם וכל שהתכוין לביאה בעלמא סגי, אבל הרי מבואר ביבמות שם שבנפל מן הגג ונתקע בה **לא** קנאה, וכבר הקשה כן הגאון רבי עקיבא

וצריך לדחוק ולומר דכוונת הרדב"ז ז"ל למה שאמרו ביבמות (נ"ד א') בישן ובנפל מן הגג שאינו קונה ע"ש, ואף שאינו נראה כל כך במשמעות לשונו ז"ל, מכל מקום ראיתי בספר הקנה (ענין יבום ומאמר דקט"ו ע"ב דפוס קראקא) שכתב: "וצריך לקדשה בפרוטה וכו', עוד מה שאמרו רז"ל שקונה בביאה אינו אלא במתכוין לבעול, אבל **בנפל מן הגג או שיכור שאינו מכיר, או ישן לא קנה, והכוונה שהביאה צריכה כוונה כענין באתי לגני עכ"ד**, ובעל כרחין צריך לומר שכך גם כוונת הרדב"ז ז"ל, ועל דרך הכתוב בספר הקנה.

ובפרט הדבר מוכרח לפי מה שהתבוננתי וראיתי דעל פי רוב טעמי המצוות של רבינו הרדב"ז ז"ל שאובים ולקוחים מספר הקנה, וזה ברור לכל מי שיעיין בספר טעמי המצוות לרדב"ז ז"ל וישווה לספר הקנה, ואין צריך לומר בנדון דידן שהרדב"ז ז"ל שם הזכיר את ספר הקנה, ומה גם שאף הוא ז"ל קודם לכך הביא הך דינא שצריך לקדשה בפרוטה, וכסדר ספר הקנה, ושמע מינה דספר הקנה שימש לו כמקור, כנלע"ד לדחוק וליישב דברי רבינו הרדב"ז ז"ל ודוק היטב.

ובשו"ת רדב"ז ח"א (סימן תנ"ז) כתב: "ולמשנה ראשונה יבמתו הותרה לו לגמרי ואפילו מיבמה לשם נוי וכו', ומעשה יהודה עם תמר יוכיח שהרי לא נתכוין למצוה כלל, ויצאו מלכי בית דוד והמשיח שיגלה במהרה בימינו", אמן.

והגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל בספרו גליוני הש"ס יבמות (ט"ל א') אחר שהביא דברי הרדב"ז ז"ל הוסיף וכתב: "ומה שכתב הרדב"ז ז"ל ומעשה דיהודה ותמר יוכיח וכו', לכאורה הוא אותו הנידון עצמו לפי מה שכתבו מפרשי התורה [א"ה עיין רמב"ן ורבינו בחיין

והנה זה נכון שהרי"ף ז"ל מנהגו להשמיט דברים שאינם שכיחים ואינם מצויים, וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות ברכות (ראש פרק ח'), ופסחים (פ"ג מ"ה א' ד"ד ע"א) והרשב"א ז"ל בחידושו חולין (פ"ט א' ד"ה אלא), והר"ן ז"ל בביאורו להלכות הרי"ף ראש השנה (פ"ג ד"ז ע"א ד"ה וגרסינן), ועבודה זרה (פ"ב ד"ה ומכאן היה נראה), והרב המגיד משנה ז"ל הלכות שבת (פ"טו הי"א), והלכות עירובין (פ"א ה"ח), והלכות מאכלות אסורות (פ"ה סה"ח), והלכות נזקי ממון (פ"יב ה"ה), ומגדל עזר הלכות שחיטה (פ"ג ה"ב), ורבינו ירוחם ז"ל בספר אדם (נתיב המישי חלק ראשון דט"ל ע"ב), ושו"ת תשב"ץ ח"ב (סימן רע"ב ד"מ ע"ג), ועיין בזה באורך לגאון מהרש"א אלפנדרי ז"ל בשו"ת הסבא קדישא ח"ג (חומ"מ סימן ל"ד דערי"ה סע"ב), ונתבאר בכללי הרי"ף ז"ל דילן בס"ד.

מכל מקום מה נעשה עם הרמב"ם ז"ל שגם הוא ז"ל שהשמיט דין המתנמנם, ואף שנכון שהרדב"ז ז"ל הלכות נזירות (פ"ו ה"ד), ובמראה הפנים לירושלמי שבת (פ"ו סד"ה הבלים לדף ל"ח ע"ב), ובספר מעשה רוקח על הרמב"ם הלכות שבת (פ"א הי"ד דקע"א ע"ד) כתבו שדרך הרמב"ם ז"ל להשמיט דברים שאינם שכיחים, ועיין ר"ן ז"ל קידושין (פ' ב' דל"ג רע"א), ומגיד משנה ז"ל הלכות עירובין (פ"א ה"ח), ולמחן ז"ל בכסף משנה הלכות יבום (פ"ד ה"ו), ועוד לו שם (פ"ו סה"ד), והלכות איסורי מזבח (פ"ג ה"ג) ולחם משנה שם, וכסף משנה הלכות רוצח (פ"ד ה"י), ולחם משנה הלכות סנהדרין (פ"י ה"ב), וים של שלמה בבא קמא (פ"ד סימן י"ט), ומשנה למלך הלכות אבות הטומאה (פ"ט ה"ה), ולגאון למהרש"א אלפנדרי ז"ל בשו"ת הסבא קדישא ח"ג (חומ"מ סימן ל"ד דערי"ו רע"א)! עיין שם.

איגר ז"ל בספר תשובותיו מהדורה קמא (סימן רכ"ב אות ט"ז) וצ"ע, ועיין בהגהות ידידי הרב המהדר שליט"א על הריטב"א (שם ושם). וצ"ב.

* * *

יבמות (נ"ד א'): "גופא אמר רב יהודה ישן לא קנה ביבמתו, דאמר קרא יבמה יבא עליה עד דמכוין לה לשם ביאה. והתניא בין ער בין ישן. אימא בין ערה בין ישנה. והתניא בין ער הוא בין ישן הוא, בין ערה היא בין ישנה היא. הכא במאי עסקינן במתנמנם, היכי דמי מתנמנם, אמר רב אשי נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר".

וזו לשון הרמב"ם ז"ל בחיבורו הגדול הלכות יבום (פ"ב ה"ג וה"ד): "הבא על יבמתו, בין בשוגג בין במזיד, בין באונס בין ברצון, בין שהיה הוא מזיד והיא שוגגת או אנוסה, בין שהיתה היא מזידה והוא שוגג או אנוס, בין שהיתה ישנה בין שהיתה ערה, בין שבא עליה כדרכה בין שלא כדרכה, אחד המערה ואחד הגומר קנה. במה דברים אמורים, שנתכוון לבעול, אבל אם נפל ונתקע בה, או שבעלה שיכור שאינו מכיר כלום, או ישן לא קנה. נתכוון להטיח בכותל, והטיח ביבמתו לא קנה. להטיח בבהמה, והטיח ביבמתו קנה, שהרי נתכוון לשם בעילה מכל מקום".

ובלומדי הדברים התעוררתי בס"ד מדוע ומאי טעמא רבותינו הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל השמיטו כל ענין "המתנמנם" ורק סתמו דהבא על יבמתו ישן לא קנה.

ומצאתי כתוב משום דהוי מילתא דלא שכיחא, לכך לא הזכירו הרי"ף והרמב"ם ז"ל ענין "המתנמנם" וכמנהגם להשמיט דברים שאינם שכיחים.

חידושי סוגיות | מגיד דבריו ליעקב

מ

לטרץ כן דברי הרי"ף ז"ל, והיינו משום שאין דרכו להביא רק דברים הנוהגים, אבל על הרמב"ם ז"ל לא יועיל תירוצו שהרי הוא קרא לספרו "משנה תורה" שכלל בקצרה כל הדינים המפורשים בתלמוד [ואף שאינם מצויים], ועיין הגהות חכמת שלמה או"ח (סימן של"ט ס"א), והארכתי בכללי הרמב"ם דילן בס"ד.

ותו מיניה וביה אין תירוץ זה נכון לענ"ד, שהרי הרמב"ם ז"ל כן העתיק **שם שם באותו מקום**, ציורים שאינן שכיחים ומצויים כלל, כגון אם היבם נפל ונתקע בה, או שנתכוין להטיח בכותל, והטיח ביבמתו לא קנה, או נתכוין להטיח בבהמה, והטיח ביבמתו קנה, רצע"ע.

אחר כך מצאתי בספר ערוך לנר יבמות שם שעמד על זה שהרמב"ם ז"ל השמיט ענין המתנמנם ולא עמד שגם הרי"ף ז"ל השמיט הדבר ע"ש. ועיין בשו"ת שואל ומשיב מהדורה תליתאה (ח"ג סימן ו') שהאריך בסוגיא זו, ועוד יתבאר בעזה"י.

מכל מקום הרי רבים חולקים, וזו לשון נימוקי הגרי"ב ז"ל שעל הלכות הרי"ף בבא מציעא (נ"א ב', ד"צ סע"ב בדפי הרי"ף): "הרמב"ם ז"ל השמיט אך הלכתא, ותירץ הבית יוסף משום דלא שכיח, והוא דוחק שידוע שדרך הרמב"ם ז"ל להביא כל ההלכות מבלי להשמיט, ואפילו דלא שכיחי כלל", וכבר כתב כן הט"ז או"ח (סימן תקס"א ססק"א): "דרך הרמב"ם ז"ל לכתוב אפילו דברים שאינם שכיחים, מה שאין כן דרך הטור", והפרי חדש או"ח (ס"ס תמ"ז אות ד') כתב: "כל הסעיף מבואר בפרק קמא דפסחים, והטור הזכירו, אבל הרי"ף והרא"ש ז"ל השמיטוהו לפי שאינו שאין דין זה מצוי כל כך, אך תימה שהרמב"ם ז"ל השמיטו", ובהגהות רש"ש גיטין (פ"ז א') כתב: "והרמב"ם בחיבורו השמיט דין זה והבית יוסף כתב מפני שאינו מצוי, וגם זה אינו לפי דרך הרמב"ם ז"ל בחיבורו", ובשו"ת שמן רוקח ח"ג (או"ח סימן ל"ג אות ד') כתב: "הר"ן כתב שהרי"ף ז"ל השמיט דין זה כיון שאינו מצוי בימינו ע"ש, ואף שעל צד הדוחק אפשר